

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Moa Wentz-Lovén

Omedveten oaktsamhet i mål om oaktsam våldtäkt

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin: HT 2023

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	6
Förord.....	7
Förkortningar	8
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte.....	10
1.3 Frågeställningar	10
1.4 Avgränsningar	10
1.5 Metod.....	11
1.6 Forskningsläget.....	11
1.7 Material.....	13
1.8 Terminologi	14
1.9 Disposition.....	14
2 Om våldtäktsbestämmelsen	16
2.1 Våldtäktsbestämmelsen efter brottsbalkens tillkomst	16
2.2 Nuvarande lagstiftning - lag baserad på frivillighet.....	19
2.2.1 Kravet på frivillighet.....	20
2.2.2 Samlag eller annan jämförlig sexuell handling.....	20
2.2.3 Särskilt utsatt situation.....	21
2.2.3.1 Om berusning hos den tilltalade	22
2.3 Oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1a § brottsbalken.....	23
2.3.1 Oaktsamhet samt minimikrav för uppsåt.....	23
2.3.2 Medveten oaktsamhet	24
2.3.3 Omedveten oaktsamhet.....	24
2.3.3.1 Mindre allvarlig gärning	25
2.3.3.2 Ej klart/påfallande klandervärd handling.....	25
3 Bevisning, bevisvärdering och bevisprövning i mål om oaktsam våldtäkt.....	27
3.1 Den fria bevisprövningen	27
3.1.1 Metoder för att värdera bevis.....	28
3.1.2 Åklagarens bevisbörda.....	28
3.2 Bevissvårigheter, trovärdighet och tillförlitlighet	29
3.2.1 Utsagor - dess tillförlitlighet samt utsagepersonens trovärdighet.....	29
3.2.2 Stödbevisning.....	31

3.3	Hur kan omedveten oaktsamhet bevisas?.....	32
4	Omedveten oaktsamhet i våldtäktsmål – rättstillämpningen	33
4.1	Brå:s studie av den nya lagstiftningen i praktiken.....	33
4.2	NJA 2019 s. 668	34
4.2.1	Målets bakgrund	34
4.2.2	Högsta domstolens bedömning.....	35
4.2.3	Kommentar	36
4.3	NJA 2022 s. 237	36
4.3.1	Kommentar	38
4.4	Omedveten oaktsamhet i mål gällande oaktsam våldtäkt – underrätternas resonemang	39
4.5	Fall 1	39
4.5.1	Kommentar	40
4.6	Fall 2.....	41
4.6.1	Kommentar	43
4.7	Fall 3.....	43
4.7.1	Kommentar	44
4.8	Fall 4.....	44
4.8.1	Kommentar	45
4.9	Fall 5.....	46
4.9.1	Kommentar	47
4.10	Fall 6.....	47
4.10.1	Kommentar	49
4.11	Fall 7.....	49
4.11.1	Kommentar	50
4.12	Fall 8.....	51
4.12.1	Kommentar	53
4.13	Fall 9.....	53
4.13.1	Kommentar	54
4.14	Fall 10.....	54
4.14.1	Kommentar	56
4.15	Fall 11.....	56
4.15.1	Kommentar	57
4.16	Fall 12.....	57
4.16.1	Kommentar	58
5	Analys.....	60
5.1	Om omedveten oaktsamhet	60
5.2	Om graden av oaktsamhet	63
5.3	Sammanfattning.....	65

Käll- och litteraturförteckning..... 67

Summary

In 2018, Sweden passed a new law regarding rape, which is based on the lack of voluntary participation or in other words, consent. This means that it is now the perpetrators intent, regarding that the other person does not participate voluntarily in the sexual act, which lays in the court judgements focus. Another change was that a new offense where passed, negligent rape. Thus, criminal liability for rape does not only come in question in cases of intent, but also in cases of negligence.

In the preparatory work for the new legislation, the legislator points out that what is criminalized in the new offense is gross negligence and that a conscious negligence generally is considered gross. But the legislator also points out that a perpetrator that makes himself guilty of an unconscious negligence, which is considered gross, can be held to criminal liability. This means cases when a perpetrator *should* have done something to make sure of the voluntary participation with the other person and that the perpetrator *could* have done this something to reach clarity in the matter.

The purpose of this essay is to investigate which circumstances and/or presumptions that Swedish courts focuses on in their assessments of whether an unconscious negligence exists and in the assessment of the grade of negligence.

The essay concludes that there is a general unity in the courts' assessments regarding which circumstances influence the degree of unconscious negligence. At least they are not at odds with each other. Three out of the four decisions from the courts of appeal concerning unconscious negligence that has been made after the Swedish High Courts last judgement, all found the defendant not guilty, making the assessment that his unconscious negligence was not clearly/obviously reprehensible. Though it is too soon to decide where an unconscious negligence of normal degree ends, and a clearly/obviously reprehensible unconscious negligence starts.

Sammanfattning

Sedan den 1 juli 2018 bygger våldtäktslagstiftningen i Sverige på frivillighet, eller samtycke, som det kallas i både facklitteratur och populärkultur. Detta innebär att det som numera ligger i fokus är gärningsmannens uppsåt till det faktum att den andra personen inte deltar frivilligt i en sexuell handling. En annan förändring som gjordes vid införandet av den nya lagstiftningen var att våldtäktslagstiftningen utvidgades med brottet oaktsam våldtäkt vilket omfattar att en gärningsman varit oaktsam inför det förhållande att den andra personen inte deltar frivilligt i sexuella handlingar.

I förarbetena till lagstiftningen uttalar lagstiftaren att det är *grov* oaktsamhet som ska träffas av bestämmelsen och att en medveten oaktsamhet som huvudregel är att betrakta som grov. Men lagstiftaren menar utöver detta att en klart straffvärd omedveten oaktsamhet också kan leda till straffansvar. Det vill säga de fall då en gärningsman *borde* ha säkerställt att den andra personen deltar frivilligt i de sexuella handlingarna samt att denne också *kunde* ha gjort något för att komma till klarhet.

Denna uppsats syftar till att utreda vilka omständigheter och/eller förutsättningar svenska domstolar fokuserar på vid bedömningen av om en omedveten oaktsamhet föreligger och vid bedömningen av graden av oaktsamhet.

Analysen leder fram till slutsatsen att det generellt sett råder enhetlighet kring vilka omständigheter som kan påverka bedömningen av graden av den omedvetna oaktsamheten. De bedömningar som gjorts står i alla fall inte i strid med varandra. Tre av de fyra hovrättsavgörandena, rörande omedveten oaktsamhet, som kommit efter Högsta domstolens senaste dom, har alla frikänt den tilltalade med bedömningen att hans omedvetna oaktsamhet inte varit klart/påfallande klandervärd. Det är dock för tidigt att avgöra var gränsen mellan en omedveten oaktsamhet och en oaktsamhet av normalgraden går.

Förord

Fyra år av intensiva juridikstudier närmar sig nu slutet. När jag började mina studier i januari 2020 kändes det som en evighet tills jag skulle sitta där jag sitter idag. Nästan färdig! Nu funderar jag i stället på hur vansinnigt snabbt de här fyra åren har gått.

Mina studier började med att pandemin drabbade oss alla, inklusive juridiska fakulteten vid Lunds universitet, vilket innebar att vi, som nyss börjat på juristutbildningen och knappt kände varandra fick åka hem och stänga in oss på våra kammare. Vägen mot en juristexamen skulle nu gå via distansstudier. Men jag och många av mina kurskamrater tog oss igenom även detta och under hösten 2021 kunde vi stundvis återvända till fakulteten.

Jag vill tacka min familj och då särskilt min man Johan och vår dotter Otilia som vid många tillfällen fått vara utan mitt sällskap då studierna pockat på uppmärksamhet. Jag vill också tacka mina kurskamrater Stephanie Ottosson och Linnea Modén för stöd och uppmuntran då det känts motigt.

Jag vill också passa på att tacka alla unga, smarta, drivna, pålästa och motiverade studenter jag stött på under mina studieår. Ni har ingjutit hopp i min framtidstro. Jag vill naturligtvis, sist men inte minst, tacka min handledare Ulrika Andersson för värdefulla insikter i ämnet och tips på litteratur i mitt arbete med denna uppsats.

Moa Wentz-Lovén

Linderöd den 1 januari 2024

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
Brb	Brottsbalk (1962:700)
HD	Högsta domstolen
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sexualbrottslagstiftningen i Sverige har genomgått flera förändringar sedan brottsbalkens tillkomst. Den hittills största kom 2018 då skyddet för individens sexuella integritet kom i fokus vid införandet av den så kallade samtyckeslagstiftningen. Det är nu den utsattes ofrivilliga deltagande som utgör utgångspunkten för bedömningen av vilka gärningar som är att betrakta som våldtäkt. Utöver denna förändring av våldtäktsbestämmelsen i 6 kap. 1 § brottsbalken utvidgades våldtäktsbrottet till att även omfatta det nya brottet oaktsam våldtäkt som finns i 6 kap. 1a § brottsbalken sedan 2018.

Det är oaktsamhet kring omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt som leder till straffansvar, i övriga delar av gärningen krävs uppsåt. Oaktsamhet av normalgraden är inte straffbar, oaktsamheten måste vara att bedöma som grov för att leda till ansvar, vilket den i regel ska bedömas vara om den är medveten.¹

Domstolarna ges dock utrymme att bedöma även en omedveten oaktsamhet som grov. Detta innebär att domstolarna har att avgöra om en gärningsman som inte misstänkte att den andra personens deltagande i den sexuella handlingen inte var frivilligt, *borde* ha misstänkt detta och också *kunde* ha gjort något för att komma till klarhet kring frivilligheten. Här blir det alltså utöver domstolens subjektiva bedömning av vad den tilltalade hade för insikt kring den andra personens inställning, en objektiv bedömning av vad denna borde ha gjort och också vad den tilltalade kunde gjort för att ha försäkrat sig om att deltagandet var frivilligt hos den andra personen. Här har lagstiftaren överlämnat åt rättstillämpningen att avgöra var gränsen mellan oaktsamhet av normalgraden och grov oaktsamhet går.

Den närmare gränsen för vad som ska anses som grovt oaktsamt blir ytterst en fråga för rättstillämpningen att bedöma.²

En skrivelse som denna, där lagstiftaren inte kan klart uttrycka gränserna för en lagbestämmelse, utan lämnar över till rättstillämpningen att klargöra gränsdragningen väcker min nyfikenhet och leder till en rad frågor. Särskilt när det kommer till vår sexuella integritet. Hur ska domstolarna kunna göra denna bedömning? Vilka omständigheter kan de tänkas behöva ta ställning till? Finns det omständigheter som gör att olika sexuella beteenden kan anses straffbara av domstolarna? Jag kommer i detta arbete fokusera på att utreda hur rättstillämpningen faktiskt sett ut under de år som gått sedan det nya

---

¹ Prop. 2017/18:177, s. 48 f, s. 84 f.

² Ibid. s. 49.

brottet infördes. Förhoppningsvis kan det stilla min nyfikenhet något och ge svar på en del av mina frågor och funderingar.

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att utreda vilka omständigheter och/eller förutsättningar svenska domstolar fokuserar på vid bedömningen av om en omedveten oaktsamhet föreligger och graden av denna oaktsamhet.

Genom att studera de få avgöranden från Högsta domstolen som rör oaktsam våldtäkt samt ett urval av hovrättsdomar som rör omedveten oaktsamhet i mål rörande våldtäkt/oaktsam våldtäkt ämnar jag undersöka vilka omständigheter som domstolarna i sina domskäl lägger vikt vid för att bedöma graden av en omedveten oaktsamhet och gränsen mellan medveten och omedveten oaktsamhet. I denna undersökning ingår då även att titta på domstolarnas resonemang kring vad en gärningsman, vars gärning blivit bedömd som omedvetet oaktsam, borde och kunde ha gjort i en situation där han kunnat misstänka att den andra personen inte deltog frivilligt. Utöver detta kommer jag även att titta på hur enhetlig de svenska domstolarnas bedömning av oaktsam våldtäkt tycks vara.

1.3 Frågeställningar

För att uppnå mitt syfte har jag ställt mig följande frågor:

- Vilka omständigheter är relevanta/irrelevanta vid domstolarnas bedömning av vad som är att betrakta som omedveten oaktsamhet?
- Vilka omständigheter och/eller förutsättningar tar domstolarna hänsyn till vid bedömningen av graden av omedveten oaktsamhet?

1.4 Avgränsningar

Alla omständigheter och förutsättningar som utreds i de rättsfall som valts ut för ändamålet med denna uppsats, har i de flesta fall kraftigt decimerats, dels av utrymmesskäl dels av skäl som gjort dem överflödiga eller irrelevanta för syftet med denna uppsats. Strävan har dock varit att inte sålla bort något som har inverkat på domstolarnas bedömning av omedveten oaktsamhet samt graden av densamma. Även frågor rörande skadestånd och påföljd har helt utelämnats i detta arbete liksom de delar av domstolarnas resonemang kring uppsåtlig våldtäkt som inte haft direkt koppling till ämnet.

Uppsatsen gör inte heller anspråk på att utförligt redogöra för gällande rätt när det gäller våldtäktsbestämmelsen som sådan. I stället är det den omedvetna oaktsamheten och bestämmelser, förarbeten och praxis av vikt gällande denna som undersöks.

1.5 Metod

I arbetet med denna uppsats har jag använt mig av en rättsanalytisk metod. Den har gett mig möjlighet att gå utanför rättskällevärdens strikta hierarki och ta hjälp och lärdom av källor som faller utanför denna hierarki, som exempelvis Brottsförebyggande rådets rapport om hur den nya lagstiftningen tillämpas och faller ut i praktiken och Madeleine Leijonhufvuds samtyckesutredning. Enligt Claes Sandgren så uppfattar den rättsanalytiska metoden synen på ” [...] argumentationen inom rättsvetenskapen som fri och rättssystemet som öppet och i avsaknad av ”rätt svar” på rättsliga problem.”³ Den rättsanalytiska metoden, som grundar sin syn på rätten i rättsrealismens syn på densamma, är inte heller främmande för att påpeka ” [...] att rättstillämpningen har flera legitima alternativ att välja mellan när den ställs inför svåra rättsliga frågor.”⁴ Detta synsätt ger mig en möjlighet att analysera både Högsta domstolens prejudikat och hovrätternas avgörande i fråga om vilka omständigheter och förutsättningar som ligger till grund för deras beslut. Eftersom den rättsanalytiska metoden inte bara syftar till att fastställa gällande rätt ges jag också möjligheten att kritisera rätten då detta är en självklar del av analysen.⁵ Därmed är det överflödigt att utöver detta också anlägga ett kritiskt perspektiv.

I avslutningen av denna uppsats analyseras de utvalda rättsfallen ur ett de lege lata-perspektiv. En beskrivning de lege lata av hur rätten är, kan jämföras med de lege ferenda, som beskriver hur rätten bör se ut.⁶

1.6 Forskningsläget

Bestämmelsen om våldtäkt och den om oaktsam våldtäkt är i skrivande stund fem och ett halvt år gamla. Doktrinen innehåller inga djupdykningar i det som är mitt syfte med denna uppsats men en del vetenskapliga texter och studier som rör liknande frågor har publicerats i ämnet. På uppdrag av regeringen följde Brottsförebyggande rådet upp och analyserade tillämpningen av den nya lagstiftningen i mål om våldtäkt och oaktsam våldtäkt genom att se på samtliga tingsrättsdomar från år 2019.⁷

I rapporten ingår också kriminalstatistik samt synpunkter på den nya lagstiftningen från domare, åklagare och advokater. Utifrån detta material presenterar Brå i rapporten sin syn och analys av hur rättstillämpningen såg ut, i tingsrätterna, under år 2019 i mål om oaktsam våldtäkt och våldtäkt. Tack vare

---

³ Claes Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 2021, s. 54.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Maria Nääv och Mauro Zamboni (red.), *Juridisk metodlära*, 2018, s. 36.

⁷ Brå:s rapport 2020:6, *Den nya samtyckeslagen i praktiken – En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt*.

omfattningen av det analyserade materialet blir slutsatserna som dras i rapporten mer säkra jämfört med studier som baseras på ett mer begränsat material vilket ger rapporten särskilt stort värde. Vad som möjligtvis kan förta värdet något är att rapporten bygger på nu fyra år gamla rättsfall och att det kommit ytterligare ett avgörande från Högsta domstolen vilket kan ha påverkat underrätternas bedömning. Det kan i sammanhanget vara värt att nämna att Brå fått ytterligare uppdrag av regeringen att göra en förnyad uppföljning och analys av tillämpningen av de reformeringar av lagstiftningen om våldtäkt som infördes 1 juli 2018.⁸

För- och nackdelar med den nya lagstiftningen baserad på frivillighet diskuterades under flera år innan den slutligen infördes 2018. Bland annat fördes diskussionen av professor emerita Madeleine Leijonhufvud och Petter Asp vilka redan 2008 respektive 2010 framförde sina tankar om samtyckeslagstiftningen. Leijonhufvud via sitt uppdrag från Miljöpartiet som resulterade i en utredning om eventuell samtyckeslagstiftning där hon förespråkade en samtyckesbaserad lagstiftning och Asp via sin bok *Sex och samtycke*.⁹ Asp bör också nämnas när det gäller forskning kring uppsåt och oaktsamhet.¹⁰ Inom samma område bör nämnas Magnus Ulväng, Nils Jareborg och Martin Borgeke.¹¹

När det gäller utsagor i brottmål har Lena Schelin skrivit särskilt om bevisvärdering av dessa vilket är särskilt relevant i våldtäktsmål där bevisningen ofta består av parternas berättelser om den aktuella händelsen. Den stödbevisning som ofta får en framträdande roll i mål om våldtäkt har Helena Sutorius skrivit om i *Bevisprövning vid sexualbrott* vilken efter hennes bortgång färdigställdes av Anna Kaldal och senare omarbetades och uppdaterades av professor Christian Diesen.¹² Studier inom samma område har gjorts av Katrin Lainpelto.¹³

På området som rör den rättsliga hanteringen av sexualbrott är professor Ulrika Andersson och Linnea Wegerstad, båda vid juridiska fakulteten vid

---

⁸ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/06/uppdrag-att-folja-upp-reformeringen-av-valdtaktslagstiftningen/> besökt 2024-01-01.

⁹ Madeleine Leijonhufvud, *Samtyckesutredningen – lagskydd för den sexuella integriteten*, 2008 samt Petter Asp, *Sex och samtycke*, 2010.

¹⁰ För en detaljerad överblick av Asps publikationer se: <http://www.diva-portal.se/smash/resultList.jsf?dswid=6284&searchType=RESEARCH&aq=%5B%5B%7B%22personId%22%3A%22authority-person%3A11394%22%7D%5D%5D&language=no&noOfRows=50&af=%5B%5D&aq=%5B%5D&aq2=%5B%5B%5D%5D&qery=> besökt 2023-11-30.

¹¹ Se Nils Jareborg och Magnus Ulväng, *Tanke och uppsåt*, 2016 samt Martin Borgeke, SvJT 2017 s. 93–105 och SvJT 2015 s. 383.

¹² Helena Sutorius (Diesen 2014), *Bevisprövning vid sexualbrott*. Om Anna Kaldal se <https://www.su.se/profiles/kalda-1.183820> besökt 2024-01-01.

¹³ Katrin Lainpelto, *Stödbevisning i brottmål*, 2012. Se mer under avsnitt 3.2.2.

Lunds universitet, mycket aktiva med flera publikationer vardera.¹⁴ Om den rättsliga bedömningen av frivillighet i mål om oaktsam våldtäkt har också Lisa Wallin, Sara Uhnöo, Åsa Wettergren och Moa Bladini skrivit.¹⁵

På bevisvärderingens område finns det flera aktiva forskare som presenterar och förespråkar olika metoder. Bland annat har professor Per Olof Ekelöf utvecklat och skrivit om bevisvärdeметoden, professor Christian Dahlman förespråkar i stället en metod som bygger på statistik och beräkningar. Även professor Christian Diesen har publicerat flera verk på området och förespråkar då en modell som bygger på en anpassning utifrån målets art och typ.¹⁶

1.7 Material

I arbetet med denna uppsats har jag använt mig av såväl lagtext som förarbeten till denna, juridisk doktrin samt litteratur inom ämnet kriminologi. Brottsförebyggande rådets rapporter har varit ett mycket användbart hjälpmedel liksom artiklar från juridiska tidskrifter. Regeringens *prop. 2017/18:177*, Christian Diesens omarbetning av Helena Sutorius avhandling *Bevisprövning vid sexualbrott*, Madeleine Leijonhufvuds utredning – *Samtyckesutredningen*, liksom Petter Asps *Sex och samtycke* likväl som Ulrika Anderssons och Linnea Wegerstads publikationer har varit till stor hjälp i arbetet med att besvara mina frågeställningar.

De två avgöranden från Högsta domstolen som jag funnit har relevans för denna uppsats är NJA 2019 s. 668 och NJA 2022 s. 237. Ytterligare ett avgörande från Högsta domstolen berör oaktsam våldtäkt men då i fråga om påföljd och huruvida oaktsam våldtäkt är ett så kallat artbrott.¹⁷ Detta har utelämnats i uppsatsen då det inte haft avgörande relevans för att besvara de frågor som ställs.

Urvalet av rättsfall i hovrätten har gjorts genom sökningar efter avgöranden på infotorg.se. Det finns en mängd olika valmöjligheter när det gäller att specificera sin sökning men jag har utgått från följande; det sökta skulle innehålla alla orden; *omedveten oaktsamhet*, det skulle innehålla ett eller flera av orden; *omedveten, våldtäkt*, det sökta skulle inte innehålla ordet; *barn*,¹⁸ det sökta skulle innehålla den exakta frasen; *omedveten oaktsamhet*. Tidsperioden angavs från år 2018 till år 2023. Sökningen gällde vidare *alla domstolar*, måltyp; *brottmål* samt enbart *referat/notiser/domar*. Denna sökning resulterade i

---

¹⁴ Se <https://portal.research.lu.se/sv/persons/ulrika-andersson/publications/> och <https://portal.research.lu.se/sv/persons/linnea-wegerstad/publications/> besökt 2023-12-16.

¹⁵ Lisa Wallin, Sara Uhnöo, Åsa Wettergren, Moa Bladini: *Capricious credibility – legal assessments of voluntariness in Swedish negligent rape judgements*, Nordic Journal of Criminology, 2021, Vol. 22, No. 1, s. 3-22.

¹⁶ Se avsnitt 3.1.

¹⁷ NJA 2021 s. 536.

¹⁸ Detta för att undvika de många träffar som en sådan sökning skulle ge gällande mål där åtalet gällt oaktsamhet i förhållande till den utsattes ålder.

89 hovrättsdomar av vilka 12 valts ut. Urvalet har gjorts så att de mål som inte rört oaktsam våldtäkt alls sorterats bort omgående, därefter har de mål där domstolen enbart fört resonemang kring medveten oaktsamhet sällats bort och sedermera har de fall där domstolens resonemang varit så kortfattat att det saknat relevans för syftet med detta arbete valts bort. De mål som slutligen valts ut rör alla oaktsam våldtäkt där den tilltalades omedvetna oaktsamhet, eller avsaknaden av denna, diskuteras, vilket gjort det möjligt att utreda vilka omständigheter domstolen tagit fasta på i frågan om den omedvetna oaktsamheten samt graden av denna. I de fall då hovrätten enbart förklarar sig enig med det av tingsrätten redan anförda har jag gjort mina bedömningar på det som framkommit i tingsrättens domar vad gäller utredningen i skuldfrågan.

1.8 Terminologi

I uppsatsen används begreppet gärningsman vid upprepade tillfällen. Att jag valt att inte byta ut detta mot det mer könsneutrala gärningsperson beror på den statistik jag tagit del av från Brottsförebyggande rådet som visar att män är kraftigt överrepresenterade så som tilltalade i mål rörande oaktsam våldtäkt och våldtäkt.¹⁹ I de för uppsatsen utvalda avgörandena är det, utan att ha varit ett kriterium i urvalet, också enbart män som åtalats för brott. Ytterligare tecken på mäns överrepresentation i mål om våldtäkt ger Brå då de konstaterar att av 2 081 brottsmisstänkta i våldtäktsanmälningar 2016 var 99,5 procent av de misstänkta män.

I den juridiska debatten kring införande av en sexualbrottslagstiftning baserad på frivillighet likväl som i den allmänna debatten, har denna lagstiftning benämnts samtyckeslagstiftning, vilket jag därför i denna uppsats använder synonymt med den lag baserad på frivillighet som trädde i kraft 1 juli 2018.²⁰

1.9 Disposition

Uppsatsen inleds med en kortare återblick på de viktigaste reformerna som skett inom våldtäktslagstiftningen sedan brottsbalkens införande 1965. För att uppnå mitt syfte med uppsatsen följer nedslag i för domstolarna relevant lagstiftning. Kortfattat redogörs för brottsbalkens reglering av våldtäkt respektive oaktsam våldtäkt samt de kriterier som ska vara uppfyllda. Vidare redogörs för hur lagstiftaren valt att se på medveten respektive omedveten oaktsamhet och vad som utgör grov sådan.

I våldtäktsmål ställs domarna ofta inför bevissvårigheter, det saknas inte sällan direkta vittnesiakttagelser och teknisk bevisning, vilket gör att parternas uppgifter kommer att ligga till grund för domstolarnas bedömning. För att bedöma dessa utsagor tar domstolarna hjälp av vissa, av Högsta domstolen utpekade, kriterier för vad som utgör en trovärdig och tillförlitlig berättelse.

---

¹⁹ Brå:s rapport 2020:6, s. 34, Brå:s rapport 2019:9, s. 19, 33–34.

²⁰ Jfr Leijonhufvud (2008), Asp (2010) samt lag 2022:1043 och lag 2018:618.

Om dessa kriterier, den fria bevisprövningen och så kallad stödbevisning handlar kapitel tre.

Därefter redogörs för rättstillämpningen av omedveten oaktsamhet i mål om oaktsam våldtäkt. Denna del inleds med en ytterst kort återgivning av de för denna uppsats viktigaste slutsatser som Brottsförebyggande rådet, i sin rapport från 2020, kom fram till gällande den nya samtyckeslagstiftningen. Vidare följer kortare referat av, samt kommentarer till, de för denna uppsats utvalda rättsfallen. Sist i uppsatsen kommer analysen som är uppdelad i två avsnitt samt en sammanfattande kommentar.

2 Om våldtäktsbestämmelsen

För att på ett tillfredsställande sätt utreda och beskriva gällande rätt krävs undersökning av såväl lagtext, förarbeten, doktrin samt praxis. Då syftet med detta arbete inte är att på ett uttömmande vis utreda gällande rätt kommer det följande kapitlet att innehålla utdrag ur gällande rätt vilka ansetts relevanta för detta arbete. Praxis i form av avgöranden från Högsta domstolen presenteras i kapitel tre för att på ett bättre sätt kunna angöras till avgörandena från hovrätten.

2.1 Våldtäktsbestämmelsen efter brottsbalkens tillkomst

Vid brottsbalkens tillkomst i början av 1960-talet krävdes det att en gärningsman förmått en kvinna till samlag och använt sig av våld eller hot som innebar trängande fara för den utsatta för att han skulle kunna dömas till ansvar för våldtäkt. Bestämmelsen omfattade endast samlag och en våldtäkt kunde bara utföras av en man mot en kvinna. En nyhet i brottsbalken var att en våldtäkt nu kunde begås inom äktenskapet. Tidigare hade sådana tilltvingade samlag inte ansetts kunna utgöra våldtäkt då den sexuella självbestämmanderätten till viss del ansågs begränsad inom äktenskapet.²¹ Då förslaget kom varnades det kraftigt för en sådan bestämmelse i remissbehandlingen. Den skulle komma att användas i skilsmässoprocesser, i utpressningssyfte eller för att få abort. Motståndet mot förändringen ska ses i ljuset av den klassiska liberala rättsstatsmodellen, som delar upp livet i en privat och en offentlig sfär, där den privata ska skyddas från statlig kontroll. Bestämmelsen kom dock att särbehandla gärningar som begåtts inom äktenskapet genom att anse brottet som mindre grovt med hänsyn till kvinnans förhållande till mannen. Rubriceringen blev då inte våldtäkt utan våldförande och straffet kunde som högst bli fyra års fängelse att jämföra med de tio år som kunde dömas ut för en våldtäkt begången utanför äktenskapet.²²

År 1984 kom den första reformen av sexualbrotten efter brottsbalkens införande. I kapitelrubriken till 6 kap. byttes ordet sedlighetsbrott ut mot ordet sexualbrott.²³ Våldtäktsbestämmelsen kom nu att utöver samlag även omfatta sexuellt umgänge jämförbart med samlag. Genom detta kom till exempel både anala och orala samlag att omfattas av bestämmelsen. Bestämmelsen gjordes också könsneutral, gärningen var nu inte längre bunden av att det var en man som begick den mot en kvinna. Ytterligare en förändring i bestämmelsen var den att hot som i realiteten inte utgjorde något hot men som för den utsatte framstod som trängande fara kunde komma att betraktas som sådan. Våldtäktsbrottet fick i och med ändringarna också en gradindelning, brott

---

²¹ Asp (2010), s. 68 f.

²² Madeleine Leijonhufvud, *Svensk sexualbrottslag – en framåtsyftande tillbakablick*, 2015, s. 21 ff.

²³ *Ibid.* s. 34.

av normalgraden, mindre allvarligt brott och grovt brott.²⁴ Andra ändringar bestod i att en handling skulle kunna rubriceras som våldtäkt oavsett hur offret hade betett sig och handlat före övergreppet och hur dennes relation till gärningspersonen sett ut. Våldtäkt inom äktenskapet skulle inte bedömas lindrigare än våldtäkt utanför och även en person som inte fått några synliga skador skulle kunna anses trovärdig.²⁵

År 1988 infördes regler om målsägandebiträde för att få en bättre balans i bland annat våldtäktsprocesser.²⁶ Reformen har fått stor betydelse för rättsprocessen, åklagaren kan behålla sin objektiva roll medan målsägandens talan förs av en för denne utvald representant med uppgift att tillvarata dennes intressen.²⁷

Vid 1998 års ändringar i sexualbrottslagstiftningen utvidgades våldtäktsbegreppet att också omfatta inte bara gärningar som var jämförbara med samlag ur ett sexuellt perspektiv utan också gärningar som ”med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt var att jämföra med påtvingat samlag”.²⁸ Det var inte längre fokus på att den sexuella handlingen skulle jämföras med samlag utan det var jämförelsen av om kränkningen som sådan var att jämföra med den som sker vid ett påtvingat samlag som kom i blickfånget. Efter ändringarna kunde till exempel införandet av främmande föremål i en kvinnas underliv omfattas av våldtäktsbestämmelsen.²⁹

Ytterligare ändringar kom att göras 2005. Våldtäktsbestämmelsen utvidgades och omfattade efter ändringarna också tillfällena då en gärningsman otillbörligt utnyttjat att den utsatta befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd, detta hade tidigare rubricerats som sexuellt utnyttjande. Kravet på att ett hot skulle innebära en trängande fara sänktes och gränsen kom nu att ligga vid hot om brottslig gärning. Även kravet på tvång sattes lägre. Begreppet sexuellt umgänge ändrades till sexuell handling vilket innebar en viss utvidgning av vilka handlingar som kunde betraktas som sexuella.³⁰ Även frågan om en samtyckesreglering diskuterades men det ansågs inte finnas tillräckliga skäl för att införa en sådan.³¹

Under 2008 fick professor emerita Madeleine Leijonhufvud av miljöpartiet i uppdrag att utreda den dåvarande konstruktionen av våldtäktsbrottet. Tyngdpunkten i utredningen skulle ligga vid om den dåvarande modellen med krav på våld, hot om brottslig gärning eller otillbörligt utnyttjande av offrets

---

²⁴ Asp (2010) s. 70 f. och prop. 1983/84:105.

²⁵ Leijonhufvud (2015) s. 34.

²⁶ SFS 1988:609, prop. 1987/88:107 samt Leijonhufvud (2015) s. 36.

²⁷ Leijonhufvud (2015) s. 36.

²⁸ Prop. 1997/98:55, s. 1.

²⁹ Ibid. s. 71 f. och prop. 1997/98:55.

³⁰ Ibid. s. 72 f.

³¹ Prop. 2017/18:177, s. 21.

hjälplösa tillstånd skulle ersättas med en samtyckesmodell.³² Även möjligheten att komplettera våldtäktsbrottets subjektiva del med en oaktsamhetsvariant ingick i uppdraget.³³ Miljöpartiet var i opposition vid tidpunkten och regeringen Reinfeldt tillsatte även den en utredning 2008. Denna kom att kallas *2008 års sexualbrottsutredning* vilken resulterade i SOU 2010:71 *Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag*. Utredningen kom i frågan kring ett införande av ett våldtäktsbrott baserat på oaktsamhet fram till att sådana fall redan var kriminaliserade i Sverige genom vårt sätt att reglera den nedre gränsen genom så kallat likgiltighetsuppsåt. ”De mest klandervärda fallen av medvetet risktagande från gärningsmannens sida är härigenom kriminaliserade.”³⁴ Utredningen menade också att det sällan är oklart för parterna i en sexuell handling huruvida samtycke finns eller inte.³⁵

I ett led att skärpa lagstiftningen och förstärka skyddet för den sexuella integriteten och den sexuella självbestämmanderätten gjordes ytterligare ändringar i den svenska sexualbrottslagstiftningen 2013. Begreppet ”hjälplost tillstånd” ersattes med det vidare begreppet ”särskilt utsatt situation” – detta skulle tydliggöra att även de situationer då den utsatta reagerar på övergreppet med passivitet omfattas av våldtäktsbestämmelsen.³⁶ Återigen diskuterades en samtyckesreglering men avfärdades då fördelarna inte ansågs uppväga nackdelarna med en sådan reglering.³⁷

Vid 2018 års ändringar i sexualbrottslagstiftningen gjordes flera stora förändringar, gränsen för om en gärning är straffri eller inte går numera vid om deltagandet i den sexuella handlingen är frivilligt eller inte - den så kallade samtyckeslagstiftningen. Våld, hot eller ett utnyttjande av en särskilt utsatt situation krävs inte längre för att gärningen ska vara straffbar som våldtäkt. Våldtäktsbestämmelsen i 6 kap. 1 § brottsbalken kompletterades också med en ny paragraf, 6 kap 1a § brottsbalken, som gör även en våldtäkt begången utan uppsåt men där gärningsmannen varit grovt oaktsam i förhållande till den andra personens frivilliga deltagande, straffbar.³⁸ Ett uttalat mål med de nya våldtäktsbestämmelserna var att sända ett ”tydligt och normativt budskap” och därigenom ”påverka människors värderingar”.³⁹

Under 2022 ändrades samlagsbegreppet på så sätt att även anala och orala samlag räknas in i detta, tidigare hade de ansetts ”jämförliga med samlag”, och våldtäktsparagrafen utvidgades så att gärningar som begås på distans

---

³² Leijonhufvud (2008), s. 5.

³³ SOU 2010:71, s. 119.

³⁴ Ibid. s. 218.

³⁵ Ibid.

³⁶ Prop. 2012/13:111 s. 1.

³⁷ Prop. 2017/18:177, s. 21.

³⁸ Prop. 2017/18:177, SFS 2018:618.

³⁹ Prop. 2017/18:177 S. 22.

bättre omfattas. En skärpning av minimistrafpen för brott av normalgraden och mindre grovt brott genomfördes också.⁴⁰

2.2 Nuvarande lagstiftning - lag baserad på frivillighet

Bristande samtycke som grund för straffansvar övervägdes både i samband med sexualbrottsreformen 2005 och vid ändringarna som gjordes inom området 2013. I och med 2014 års sexualbrottskommitté utreddes frågan om en samtyckesbaserad lagstiftning igen och denna gång kom kommittén fram till att sexualbrottslagstiftningen borde ändras och ha sin utgångspunkt i om deltagandet i den sexuella aktiviteten är frivilligt eller inte.⁴¹

I förarbetena till den nya regleringen framgår, efter en genomgång av praxis, bland annat att situationer då en gärningsman överrumplat målsäganden med en sexuell handling liksom fall där målsäganden bemött en sexuell handling med passivitet, bedömts av domstolarna som sexuellt ofredande. Detta trots att den sexuella handlingen bestått i samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Kunskapen om hur offer för sexualbrott reagerar på sexuella övergrepp talade, enligt lagstiftaren, för att lagen i stället för att utgå från att gärningspersonen använt något medel eller utnyttjat vissa omständigheter borde utgå från en bristande frivillighet.⁴²

En lagstiftning där våldtäktsbestämmelsen har sin utgångspunkt i om deltagandet i en sexuell aktivitet är frivilligt eller inte sänder, menar lagstiftaren, ett tydligt och normativt budskap och kan på så vis också påverka människors värderingar. Den gamla lagstiftningen med krav på användandet av något medel eller utnyttjande av vissa omständigheter gav inte, enligt lagstiftaren, med tillräcklig tydlighet, uttryck för att sexuellt umgänge ska bygga på ömsesidighet och frivillighet från de inblandade. Den nya lagstiftningen ger enligt lagstiftaren bättre uttryck för att en sexuell handling som utförs mot någon som inte deltar frivilligt innebär en kränkning av den personens ovillkorliga rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande. Den allmänna uppfattningen om sexuellt självbestämmande kommer också till bättre uttryck i den nya lagstiftningen, menar lagstiftaren.⁴³

---

⁴⁰ Prop. 2021/22:231, s. 16-17.

⁴¹ SOU 2016:60 samt prop. 2017/18:177, s. 21.

⁴² Prop. 2017/18:177, s. 22.

⁴³ Ibid.

2.2.1 Kravet på frivillighet

Vad ett frivilligt deltagande är kan inte ges någon legal definition. Det måste ytterst överlämnas åt rättstillämpningen att bedöma om ett frivilligt deltagande har förelegat i det enskilda fallet.⁴⁴

En grundförutsättning för straffansvar enligt våldtäktsbestämmelsen är att målsäganden inte deltagit frivilligt i den sexuella handlingen. Det är inte avgörande vad personen kände innerst inne, ett exempel på detta är att så kallat tjatsex inte är straffbart.⁴⁵ Det ska vid bedömningen av om målsägandens deltagande i den sexuella handlingen varit frivilligt eller inte, enligt bestämmelsen, särskilt beaktas, om frivilligheten kommit till uttryck genom ord eller handling eller på annat sätt. Det finns samtidigt inget krav från lagstiftarens sida att frivilligheten ska ha kommit till uttryck på något speciellt sätt, att i lagtext reglera under vilka förutsättningar ett deltagande ska bedömas som frivilligt ansågs varken möjligt eller lämpligt enligt lagstiftaren. En bedömning av vad som utgör frivilligt deltagande måste i varje enskilt fall överlämnas åt rättstillämpningen.⁴⁶

Det finns enligt förarbetena inget krav på att frivilligheten ska kommuniceras vilket innebär att även ett så kallat tyst samtycke godtas. Lagstiftaren menade att frivilligt deltagande kan föreligga även om detta inte kommit till uttryck, samtidigt konstaterades att även om passivitet kan ge uttryck för frivillighet, kan det också vara ett uttryck för bristande sådan. Lagstiftaren lyfte också de situationer då målsäganden gett tvetydiga signaler gällande sin frivillighet. Enligt lagstiftaren är det i båda dessa situationer motiverat att kräva av gärningspersonen att denne tar reda på om den andra deltar frivilligt eller inte. Särskilt påpekades att det inte bara är i det inledande skedet av en sexuell handling som kravet på kontroll är aktuellt. Ansvaret att försäkra sig om att den andra deltar frivilligt kvarstår under hela den tid som den sexuella handlingen pågår.⁴⁷

2.2.2 Samlag eller annan jämförlig sexuell handling

De förändringar som gjordes 2022 innebar att samlagsbegreppet gick från att omfatta vaginala samlag till att omfatta även anala och orala samlag. Att könsdelar berör varandra är en förutsättning för alla de tre samlagsformerna. Det vaginala samlaget består i att en mans könsorgan kommit i beröring med

---

⁴⁴ Prop. 2017/18:177 s. 33.

⁴⁵ Jfr. Södertälje tingsrätts dom av den 24 augusti 2021 i mål B 1006–21, nedan i avsnitt 4.10.

⁴⁶ Prop. 2017/18:177 s. 31–34.

⁴⁷ Ibid. s. 34.

ett kvinnligt könsorgan. Med analt samlag avses att ett manligt könsorgan berört analöppning. Penetration är inte en nödvändig förutsättning för att ett analt eller vaginalt samlag ska ha förevarit. Med oralt samlag menas att ett könsorgan har kommit i kontakt med en mun. Antingen genom att gärningsmannen berört offrets könsorgan med sin mun eller tunga eller att gärningsmannen förmått offret att med sin mun eller tunga vidröra gärningsmannens könsorgan.⁴⁸

Även andra handlingar kan genom sin kränkande art vara att likställa med samlag. Vilka handlingar som ska komma att kunna jämföras med samlag överlämnar lagstiftaren åt rättstillämpningen att avgöra i de enskilda fallen. I varje enskilt fall ska det göras en objektiv bedömning av om handlingen innebär en lika allvarlig kränkning som den som kan uppstå vid ett ofrivilligt samlag.⁴⁹

Att en penetration faktiskt skett krävs inte för att en handling ska vara att betrakta som ett samlag – i lagens mening räcker det med att könen gnids mot varandra. Att mot någons vilja föra in ett finger i underlivet är en sådan handling som brukar anses jämförlig med samlag och därmed bedömas som våldtäkt.⁵⁰ Detsamma gäller oralsex, såväl att mottaga som att utföra detta på någon.

2.2.3 Särskilt utsatt situation

I andra punkten i den nu gällande bestämmelsen om våldtäkt stadgas att ett deltagande i ett vaginalt, oralt eller analt samlag eller annan sexuell handling jämförbar med samlag aldrig kan vara frivilligt om ”gärningsmannen otillbörligt utnyttjar att personen på grund av medvetlöshet, sömn, allvarlig rädsla, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada, psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i en särskilt utsatt situation”.

Innan mars 2005 räknades en gärning inte som våldtäkt om offret druckit sig berusad på alkohol och därmed inte kunnat värja sig mot ett övergrepp. För att en gärning skulle betraktas som våldtäkt krävdes det att gärningsmannen hade tvingat i den utsatta alkohol eller drogat denne.⁵¹

I de förändringar av lagstiftningen på sexualbrottsområdet som gjordes 2013 ingick bland annat att begreppet ”hjälpplöst tillstånd” ersattes med det vidare begreppet ”särskilt utsatt situation” – detta skulle tydliggöra att även de situationer då den utsatta reagerar på övergreppet med passivitet omfattas av

---

⁴⁸ Prop. 2021/22:231, s. 84.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Se NJA 2008 s. 482 I.

⁵¹ Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), <https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/arnesguider/sexuellt-vald/sexualbrottslagstiftningen/> besökt 23-11-14.

våldtäktsbestämmelsen.⁵² Uppräkningen av exempel i lagtexten utvidgades också med begreppet ”allvarlig rädsla” för att peka ut att även en sådan omständighet kan innebära att offret befinner sig i en särskilt utsatt situation. Offrets upplevelse av situationen är det som är avgörande vid bedömningen om allvarlig rädsla är vid handen. Att det ska vara fråga om kvalificerad rädsla framgår av begreppet ”allvarlig”, till allvarlig rädsla räknas enligt förarbetena så kallad frozen fright eller annan typ av passivitet. Passivitet kan vara en medveten strategi för att inte bli utsatt för våld, menar lagstiftaren.⁵³

Det som enligt förarbetena karakteriserar en särskilt utsatt situation är att offrets möjligheter att freda sin sexuella integritet och undgå ett övergrepp är klart begränsade. Det är offrets situation som helhet som ska ligga till grund för bedömningen av om den är särskilt utsatt eller inte. I den samlade bedömningen kan det ingå flera olika omständigheter som sammantagna skapar en särskilt utsatt situation och dessa omständigheter kan vara hänförliga både till offrets person och yttre omständigheter. Det krävs inte att offret helt saknar förmåga att värja sig för att straffansvar ska föreligga.⁵⁴

Övergången från kravet på hot eller våld till kravet på frivillighet som genomfördes 2018 innebar även att kravet på ett utnyttjande av en särskilt utsatt situation slopades.⁵⁵ Bestämmelsen är nu formulerad så att ett otillbörligt utnyttjande av en annan persons särskilt utsatta situation innebär att ett deltagande i vaginalt, oralt eller analt samlag eller annan jämförbar sexuell handling aldrig kan vara frivilligt.

2.2.3.1 Om berusning hos den tilltalade

Att den tilltalade har begått en gärning efter att frivilligt till exempel ha druckit alkohol och blivit berusad, det som kallas självförvållat rus, leder inte till att den tilltalade slipper ansvar för sina gärningar (jfr. 1 kap 2 § brottsbalken). Det kan också uttryckas att berusningen inte ska komma den tilltalade till godo vid bedömning av ansvaret.⁵⁶

---

⁵² Prop. 2012/13:111 s. 1.

⁵³ Prop. 2017/18:177, s. 19.

⁵⁴ Ibid s. 30.

⁵⁵ Prop. 2017/18:177, s. 1.

⁵⁶ Se bl.a <https://www.domarbloggen.se/brott-som-begas-i-berusat-eller-drogpaverkat-tillstand/> besökt 2023-12-06.

2.3 Oaktsam våldtäkt enligt 6 kap. 1 a § brottsbalken

Den som begår en gärning som avses i 1 § och är grovt oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt, döms för oaktsam våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig, ska det inte dömas till ansvar.

Bestämmelsen trädde i kraft 1 juli 2018 efter åtminstone tjugo års diskussioner kring införandet av en sexualbrottslagstiftning baserad på frivillighet.⁵⁷ Enligt det första stycket döms den som begår en sådan gärning som avses i 6 kap. 1 § brottsbalken (bestämmelsen om våldtäkt). Gärningsmannen ska, med en person som inte deltar frivilligt, genomföra ett samlag eller en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag. Beträffande omständigheten att den andra personen inte deltar frivilligt krävs det i subjektiv mening endast grov oaktsamhet, i övrigt fordras uppsåt. De gärningar som är avsedda att träffas av bestämmelsen är sådana som trots avsaknad av uppsåt är påtagligt straffvärda. Oaktsamheten ska alltså vara att betrakta som kvalificerad och bedömningen av denna ska ha sin utgångspunkt i vad som i det enskilda fallet är styrkt vad gäller själva gärningen och omständigheterna kring denna.⁵⁸

Eftersom skuldkravet enbart är sänkt i förhållande till att den andra personen inte deltar frivilligt, och inte vad gäller de objektiva delarna av den sexuella handlingen, innehåller bestämmelsen blandade skuldrekvisit.

Om en gärning är att anse som mindre allvarlig ska den enligt andra stycket inte leda till ansvar. Detta innebär att en gärning, av domstolarna, ska genomgå en bedömning av huruvida den alls ska ge anledning till ansvar.⁵⁹ För att domstolarna ska kunna tillämpa denna ansvarsfrihetsregel krävs att de först fastställt att deltagandet inte varit frivilligt och att gärningsmannen faktiskt varit grovt oaktsam i förhållande till denna omständighet.⁶⁰

2.3.1 Oaktsamhet samt minimikrav för uppsåt

För straffansvar krävs det i svensk rätt enligt grundregeln att den handlande hade uppsåt. Det är bara om det är särskilt föreskrivet som oaktsamma handlingen är straffbara enligt 1 kap. 2 § brottsbalken. Den nedersta gränsen för uppsåt går vid det så kallade likgiltighetsuppsåtet. Gränsen kom att stegvis etableras i svensk rätt genom ett antal vägledande fall från Högsta

---

⁵⁷ Wegerstad, Linnea (2022) Baden-Baden, Nomos.

⁵⁸ Prop. 2017/18:177, s.84.

⁵⁹ Lagkommentar JUNO, version 22.

⁶⁰ Asp, Petter, Brottsbalk (1962:700) 6 kap. 1 a §, Lexino 18 aug. 2022 (JUNO).

domstolen.⁶¹ I det viktigaste avgörandet – NJA 2004 s. 176 – förkastades det tidigare resonemanget om så kallat eventuellt uppsåt. Det som i stället kommit att gälla som minimikrav är att gärningsmannen insett att omständigheten/effekten var möjlig och att förekomsten av omständigheten/förverkligandet av effekten vid gärningstillfället inte var ett relevant skäl att avstå för denne.⁶²

2.3.2 Medveten oaktsamhet

Medveten oaktsamhet, det vill säga när en gärningsman faktiskt misstänker att den andra personen inte deltar frivilligt men ändå genomför den aktuella handlingen är, enligt förarbetena, i regel att anse som grov oaktsamhet. Prövningen av medveten oaktsamhet motsvarar första ledet i prövningen av likgiltighetsuppsåtet.⁶³

Först måste gärningsmannen ha en kognitiv inställning som kan beskrivas i termer av åtminstone misstanke. En sådan misstanke i förhållande till följd och omständigheter motsvarar ådagaläggandet av medveten oaktsamhet eller en likgiltighet inför risken för följden.

Det är härvid inte tillräckligt att gärningen innefattar ett otillåtet risktagande. Om gärningsmannen inte har misstänkt att följden kunde inträffa (eller att förhandenvaron av en omständighet förelåg) kan uppsåt följaktligen aldrig föreligga.⁶⁴

Den medvetna oaktsamheten är i regel att betrakta som grov, och faller därmed in under bestämmelsen om oaktsam våldtäkt. Eftersom gärningsmannen faktiskt misstänker att frivillighet inte föreligger uppvisar denne en likgiltighet inför risken att så är fallet. Risken för ofrivillighet hos motparten är synlig för gärningsmannen men denne handlar ändå.⁶⁵

2.3.3 Omedveten oaktsamhet

Enligt förarbetena till 6 kap. 1 a § brottsbalken är det inte uteslutet att beteckna även en omedveten oaktsamhet som grov. Straffansvaret omfattar då även en gärningsman som inte misstänker att ofrivillighet föreligger, det vill säga inte inser risken för att den andra personen inte deltar frivilligt, men *borde* ha fattat sådana misstankar eller insett risken. För att kunna straffa en person under de här förutsättningarna krävs det att det funnits något som personen *kunde* ha gjort för att få klarhet i huruvida deltagandet var frivilligt eller inte och att detta något också borde ha gjorts. Förarbetena nämner att det personen kunde gjort för att komma till klarhet ofta är något mycket enkelt som att tänka efter eller helt enkelt fråga den andra personen om deltagandet är frivilligt. Vad en person kunde och borde ha gjort är, enligt förarbetena, beroende av de

---

⁶¹ Borgeke, Martin, SvJT 2015 s. 383.

⁶² Leijonhufvud (2008), s 53.

⁶³ Jfr avsnitt 2.3.1 om uppsåt.

⁶⁴ Petter Asp, Magnus Ulväng, Nils Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, 2013, s. 291.

⁶⁵ Prop 2017/18:177 s. 48.

omständigheter som förevarit vid handlingen i det enskilda fallet. Ju tydligare tecken det finns hos den andra personen att deltagandet inte är frivilligt desto högre krav ställs det på en person att vidta någon åtgärd. Om en person till exempel verkar kraftigt berusad är detta en sådan omständighet som enligt förarbetena bör göra en eventuell gärningsman medveten om att den andra personen befinner sig i en situation där denne inte kan medverka frivilligt.⁶⁶

Om en gärningsman inte ansträngt sig för att ta reda på hur det ligger till med frivilligheten, trots att det finns indikationer som tyder på att detta borde göras, kan alltså en omedveten oaktsamhet bedömas som grov. Oaktsamheten i det enskilda fallet måste framstå som ”klart klandervärd”, bestämmelsen är inte menad att omfatta alla fall där det i efterhand går att säga att det funnits anledning att ytterligare kontrollera och komma till insikt om frivillighet förelåg eller inte.⁶⁷ I Högsta domstolens avgörande NJA 2022 s. 237 har förarbetenas ”klart klandervärd” kommit att utvidgas till ”påfallande klandervärd”.⁶⁸

2.3.3.1 *Mindre allvarlig gärning*

Nedre gränsen för straffansvar i bestämmelsen om oaktsam våldtäkt bestäms genom andra stycket i lagrummet. Det ska enligt bestämmelsen inte dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till omständigheterna är mindre allvarlig. Det är samtliga omständigheter i det enskilda fallet som ska ingå i bedömningen. Hade gärningspersonen begått handlingen med uppsåt och den då varit att betrakta som mindre allvarlig ska det inte dömas till ansvar vid motsvarande handling utförd genom oaktsamhet.⁶⁹

2.3.3.2 *Ej klart/påfallande klandervärd handling*

I begreppet grov oaktsamhet ingår de mer klandervärda fallen av omedveten oaktsamhet. Det är alltså de grövre fallen av omedveten oaktsamhet som träffas av bestämmelsen om oaktsam våldtäkt. De flesta remissinstanser var vid lagförslaget positiva till att det är den grova oaktsamheten som ska vara kriminaliserad. Denna avgränsning, vilken regeringen ansåg rimlig eftersom en kriminalisering av oaktsamhet av normalgraden skulle bli alltför långtgående, skulle ”träffa påtagligt straffvärda handlingar som de allra flesta uppfattar som klandervärda, samtidigt som viss återhållsamhet iakttas vid kriminaliseringen”.⁷⁰ I propositionen anger regeringen att den närmare gränsen för vad

---

⁶⁶ Ibid. s. 85

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Jfr Ulrika Andersson, *Sexual Violence in Criminal Law: Presumptions, Principles and Premises in Relation to the Crime of Negligent Rape*, i: *The Criminalization of Violence Against Women: Comparative Perspectives*, Douglas H., Fitz - Gibbon, K., Goodmark, L. & Walklate, S. (red.), 2023 samt avsnitt 4.3.3 och 2.3.3.2.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid. s. 49.

som ska anses som grovt oaktsamt ytterst blir en fråga för rättstillämpningen att bedöma.⁷¹

Högsta domstolen har prövat frågan om oaktsam våldtäkt i två avgöranden.⁷² Det senaste avgörandet behandlar frågan om omedveten oaktsamhet men har fått kritik för att inte klargöra frågan om vad som avgör om en omedveten oaktsamhet är att betrakta som grov eller inte. Ulrika Andersson menar att det är motsägelsefullt att Högsta domstolen å ena sidan hävdade att det förekommit våld och att målsäganden förhöll sig passiv och å andra sidan menade att den tilltalade inte kunde förväntas förstå att målsäganden inte deltog frivilligt.⁷³ Vidare menar Andersson att avgörandet stramar åt kravet på oaktsamhet genom att röra sig från ”klart klandervärt”, som det sägs i förarbetena, till ”påfallande klandervärt”.⁷⁴

---

⁷¹ Ibid. s. 48–49.

⁷² NJA 2019 s. 668, NJA 2022 s. 237.

⁷³ Andersson (2023), s. 15.

⁷⁴ Ibid. s. 17.

3 Bevisning, bevisvärdering och bevisprövning i mål om oaktsam våldtäkt

I alla brottmål krävs det att domstolen finner att det är ställt bortom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till det som åklagaren påstår.⁷⁵ Våldtäktsmål är inte undantagna men bevisningen består ofta bara av parternas utsagor. Av uppenbara orsaker saknas oftast ögonvittnen och teknisk bevisning kan vara av sådant slag att säkra slutsatser om händelseförloppet inte kan dras med hjälp av dessa eller saknas helt. Så kallad stödbevisning för en målsägandes berättelse i våldtäktsmål utgörs ofta av vittnesutsagor från personer i parternas närhet som kan lämna utsagor om hur parterna uppträtt innan, i anslutning till eller efter en misstänkt händelse. En annan form av stödbevisning för målsägandens utsaga kan utgöras av digital kommunikation mellan parterna och andra personer som finns i deras närhet.

3.1 Den fria bevisprövningen

Enligt den nu, i Sverige, gällande principen om fri bevisprövning ska rätten, enligt rättegångsbalken, efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit, avgöra vad som är bevisat i målet.⁷⁶ Principen innebär att domstolen inte är bunden av några särskilda regler för bevisprövning utan är fri att själv göra en bedömning utifrån de enskilda omständigheterna. Det bör understrykas att lagtexten i rättegångsbalken framhåller att prövningen ska vara samvetsgrann. Bevisvärderingen är inte fri i den bemärkelsen att domaren själv kan göra bedömningar helt fritt enligt eget tycke. Domarens bedömning måste vara objektivt grundad och får inte baseras på personliga värderingar och fördomar. Beaktas får däremot allmänna erfarenhetssatser, så kallade notoriska fakta. Det krävs ingen bevisning för omständigheter som är allmänt veterliga.⁷⁷

Högsta domstolen har i det så kallade *Balkongmålet* gjort vissa uttalanden om bevisvärdering och om metoder inom bevisvärderingen. HD uttalar bland annat att den fria bevisprövningen inte innebär att värderingen av den åberopade bevisningen är helt överlämnad åt domstolens skönsmässiga bedömning. Endast rationella skäl får inverka på bedömningen. Analysen ska vara objektivt grundad och utföras strukturerat. Domstolens överväganden och slutsatser ska redovisas i domskälen på ett sätt som gör det möjligt för läsaren av domen att följa hur prövningen genomförts.⁷⁸

---

⁷⁵ Se NJA 1980 s. 725 samt NJA 1996 s. 176.

⁷⁶ 35 kap. 1 § 1 stycket RB.

⁷⁷ Robert Nordh: *Bevisrätt C*, 2019, s. 34–35.

⁷⁸ NJA 2015 s. 702.

3.1.1 Metoder för att värdera bevis

Det finns ett antal olika metoder för att värdera bevis. Som exempel kan nämnas den metod som bland annat förespråkas av professor Christian Dahlman. Metoden använder sig av Bayes teorem för att beräkna den statistiska sannolikheten för en viss hypotes.⁷⁹ Professor Per-Olof Ekelöf har riktat kritik mot denna metod och menar bland annat att det inte går att fastställa något frekvensförhållande om ett temas vanlighet respektive ovanlighet. Bayes teorem kräver en kvantifiering av i hur många fall av hundra som ett givet tema föreligger, något som Ekelöf menar är omöjligt att fastställa. I stället har Ekelöf utvecklat den så kallade bevisvärdeometoden som i korthet innebär att rätten först ska värdera varje bevis oberoende av andra omständigheter och sedan bestämma sannolikheten för att beviset orsakats av bevistemat.⁸⁰ En annan syn på bevisvärderingen presenteras av professor Christian Diesen som menar att domaren bör välja den metod som ger det säkraste resultatet i det aktuella målet. I sin lista på de krav som en god bevisvärderingsmetod ska innehålla, ställer Diesen upp bland annat att hänsyn ska tas till utredningens robusthet och att den ska bygga på objektivitet.⁸¹ Metoden som används ska också kunna förstås av lekmannadomare och om det krävs förkunskaper kring sannolikhetskalkyl eller kunskapsteori ska en jurist kunna tillägna sig detta i förenklad form. Modellen måste också kunna anpassas utifrån målets typ och art.⁸²

3.1.2 Åklagarens bevisbörda

Åklagarens bevisbörda har sin grund i oskyldighetspresumtionen.⁸³ Om domstolen finner att den samlade bedömningen innebär att gärningspåståendet är styrkt blir det för domstolen sedan att pröva den tilltalades uppgifter samt de bevis som lagts fram för att motbevisa åklagarens gärningspåstående.⁸⁴ Om domstolen, vid den slutliga sammantagna bedömningen, finner att beviskravet inte är uppfyllt ogillas åtalet. Finner domstolen i stället att åklagarens

---

⁷⁹ Christian Dahlman, *Bevisprövning i brottmål*, 2018, s. 82–84.

⁸⁰ Per Olof Ekelöf, Henrik Edelstam, Lars Heuman, *Rättegång – fjärde häftet*, 2009, s. 169–171.

⁸¹ Robusthet är ett uttryck för hur fullständig en utredning är. Om ytterligare bevisning som inte förts in hade kunnat påverka värdet av utredningen om det förts in, är detta en brist. Ju fler brister det finns, desto mindre robust är bevisningen. Ju allvarligare brottet är, desto större betydelse får utredningens robusthet. Om det föreligger brister i den bevisning som läggs fram i domstol, bör den bevisning som presenteras ha ett lägre värde. (Nordh (2019) s. 18) Diesen framhåller att varje tillfört bevis alltid ökar robustheten. Beviset kan tala för eller emot hypotesen och i olika riktningar förändra sannolikheten för att en tilltalad är skyldig, men robustheten ökar alltid. (Diesen (2015), s. 67.)

⁸² Diesen (2015), s. 69–71.

⁸³ Oskyldighetspresumtionen innebär att den som misstänks för ett brott betraktas som oskyldig tills dess att motsatsen är bevisad. Presumtionen framgår av art 6.2 Europakonventionen, art 11.1 FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och art 48.1 EU-stadgan.

⁸⁴ Leijonhufvud (2008), s. 82 ff.

gärningspåstående inte dementeras av motbevisningen samt att det är ställt utom rimligt tvivel att den åtalade har begått gärningen ska det dömas för brott.⁸⁵

3.2 Bevissvårigheter, trovärdighet och tillförlitlighet

Bevisläget i sexualbrottsmål är ofta svårt. Det rör sig i de flesta fall om två versioner av ett händelseförlopp som ställs mot varandra. Ett åtal om våldtäkt kan, lika lite som andra åtal, styrkas enbart genom att den målsägandes berättelse anses mer trovärdig än den tilltalades.⁸⁶ Den tilltalades uppgifter ska läggas till grund för bedömningen i målet såvida inte uppgifterna motbevisas av åklagaren eller annars lämnas utan avseende. Teknisk bevisning saknas i många fall, det är bara en mindre del av utredningarna som visar på fysiska skador hos målsäganden och när skador finns är det, inte sällan, problem att på ett entydigt sätt koppla dem till övergrepp.⁸⁷ Detta kan bero på olika orsaker som att den utsatta inte genast anmäler våldtäkten, vilket gör det problematiskt att finna teknisk bevisning på dennes kropp⁸⁸ och/eller att den sexuella handlingen saknar vittnesiakttagelser. De inblandande är inte heller sällan påverkade av alkohol vilket kan påverka minnesbilder och förstärka/förminska intryck.

3.2.1 Utsagor - dess tillförlitlighet samt utsagepersonens trovärdighet

Trovärdighet utgör det subjektiva intryck av sanning som berättelsen och berättandet ger åhöraren vid återgivningen. Det är de erfarenheter, kunskaper och värderingar vi har som avgör om vi uppfattar en berättelse som sann. Tillförlitlighet handlar däremot om vilket bevisvärde utsagan kan tillmätas. Bedömningen av tillförlitligheten görs under överläggningen och den går ut på att bedöma utsagans hållfasthet när den "utsätts" för andra utsagor och fakta i målet.⁸⁹

Det är just parternas berättelser, som vid bevisvärderingen, i stor utsträckning kommer att ligga till grund för domstolarna bedömningar.⁹⁰ Trots avsaknaden av bevisning kan den som ändå går att uppbringa visa sig tillräcklig för en fällande dom. Enligt Högsta domstolen i NJA 2009 s. 447 I och II är det i mål som saknar bevisning en huvuduppgift för domstolen att bedöma trovärdigheten av målsägandens berättelse.⁹¹ Prövningens utgångspunkt är att målsäganden är trovärdig, men det räcker inte med förhållandet att hon är betydligt

---

⁸⁵ Lars Holmgård, *Bevisning i brottmål*, 2019, s. 96 f.

⁸⁶ Jfr. bl.a. NJA 1992 s. 446.

⁸⁷ Sutorius, (Diesen 2014), s. 75.

⁸⁸ Wendt, ur antologin *Sju perspektiv på våldtäkt*, s. 133.

⁸⁹ Sutorius (Diesen 2014), s. 117-118.

⁹⁰ Sutorius, (Diesen 2014), s. 116.

⁹¹ NJA 2009 s. 447 I och II, s. 456.

mer trovärdig än den tilltalade, i en ord mot ord-situation, för att det ska kunna bli en fällande dom.⁹²

I NJA 2010 s. 671 p. 8 har Högsta domstolen angett ett antal kriterier som kan var till hjälp vid bedömningen av förhörspersoners utsagor. Tecken på att en utsaga är sann kan bland annat vara att den är lång, klar och detaljrik. Kriterierna kan variera från fall till fall.⁹³ Detta betyder inte att utsagan är otillförlitlig trots att den har brister när det gäller att lägga till eller ta bort skeenden. Högsta domstolen påpekar särskilt, i NJA 2017 s. 316, att människors verbala förmåga skiljer sig åt och att det kan vara svårt att bedöma utsagor ”från personer som av olika skäl har en bristande förmåga att uttrycka sig muntligen.”⁹⁴ Det kan också vara svårt att bedöma en utsaga med ledning av det allmänna intryck som målsäganden ger eller av icke-verbala faktorer i övrigt.⁹⁵ Högsta domstolen meddelar vidare i NJA 2017 s. 316 att det är svårt att bedöma en utsaga enbart utifrån det intryck som en förhörsperson ger eller ”av icke verbala faktorer i övrigt.”⁹⁶ Därmed anser Högsta domstolen att vikt i första hand bör läggas vid ”faktorer som avser innehållet i berättelsen som sådan.”⁹⁷

Högsta domstolens kriterier har kritiserats av bland annat Helena Sutorius/Christian Diesen och Lena Schelin. Sutorius/Diesen menar bland annat att en förutsättning för att metoden ska fungera är att alla tillämpare har klart för sig vad de olika kriterierna står för. Vidare menar de att det kan ifrågasättas att det dessutom är en förutsättning, för att metoden ska ge rätt resultat, att det är vetenskapligt möjligt att skilja ut falska och lögnaktiga berättelser utan psykologisk specialkompetens.⁹⁸ Schelin menar i sin avhandling, där hon gått igenom den vetenskapliga basen för analysen av utsagan, att det inte finns någon möjlighet att visa att en berättelse som inte klarar vissa kriterier är falsk eller att en berättelse som klarar alla kriterier är sann. En ”sann” utsaga kan visserligen vara längre och mer detaljrik än en falsk,⁹⁹ men för att bedöma detta i det enskilda fallet bör bedömaren veta hur utsagepersonen normalt agerar. Utan sådant referensmaterial kan man bara jämföra med schabloner.¹⁰⁰

Om en tilltalad kan konstateras att vid något tillfälle medvetet lämnat felaktiga uppgifter, kan detta i princip inte tillmätas värde som bevisning till stöd för att åklagarens påstående är riktigt.¹⁰¹ När det gäller den tilltalades

---

⁹² Sutorius, (Diesen 2014), s. 116.

⁹³ Sutorius (Diesen 2014), s. 116.

⁹⁴ NJA 2017 s. 316, p. 10.

⁹⁵ Se NJA 2010 s. 671.

⁹⁶ NJA 2017 s. 316, p. 8.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Sutorius (Diesen 2014), s. 117.

⁹⁹ Lena Schelin, *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, 2006, s. 187 f.

¹⁰⁰ Sutorius (Diesen 2014), s. 117.

¹⁰¹ Se t.ex. NJA 2017 s. 316 I och II samt NJA 2009 s. 447 I och II.

berättelse måste åklagaren motbevisa denna om berättelsen inte är så osannolik eller orimlig att den utan vidare kan lämnas utan avseende. Det innebär i princip att rätten måste godta uppgifter som den tilltalade lämnat inför rätten om de inte har motbevisats av åklagaren eller framstår som så orimliga att rätten helt kan bortse från dem.¹⁰²

3.2.2 Stödbevisning

En alltigenom trovärdig utsaga från målsäganden kan i förening med vad som i övrigt har framkommit i målet – t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen – vara tillräckligt för en fällande dom.¹⁰³

Om ord står mot ord räcker det inte för en fällande dom att målsäganden är mer trovärdig än den tilltalade, i dessa fall krävs det så kallad stödbevisning, det vill säga ”vad som övrigt framkommit i målet”.¹⁰⁴ Begreppet stödbevisning uppträdde första gången i Högsta domstolen i fallet NJA 2005 s. 712. Det som kan styrka en målsägandes berättelse är hur denne betett sig efter händelsen. Om den utsatta berättat om händelsen för andra kan dessa, trots att de saknar egna iakttagelser av händelsen, komma att höras som vittnen. Utöver parternas berättelser bygger bevisningen i våldtäktsmål inte sällan på att målsäganden efter händelsen berättat om den för andra personer som höras som vittnen. Dessa uppgifter kan i vissa fall, tillsammans med vittnenas egna iakttagelser av målsägandens reaktioner och beteende efter händelsen utgöra ett indirekt stöd för målsägandens berättelse.¹⁰⁵ Utredningen tar i sådana fall inte sikte på den påstådda gärningen eftersom den här typen av vittnen inte gjort några egna iakttagelser av själva händelsen.¹⁰⁶

Det råder dock oklarheter med vad som menas med begreppet stödbevisning, vilket Katrin Lainpelto visat i sin avhandling. Begreppet är, enligt henne, oklart både i teori och praktik. I praxis används begreppet antingen som stöd för målsägandens berättelse eller som stöd för målet i form av exempelvis direkta vittnen eller DNA. Teoretiskt handlar begreppet i stället om skillnaden mellan bevisfakta i form av samverkande bevis eller om hjälpfakta till bedömningen av målsägandens utsagans bevisvärde. Enligt Lainpelto tycks tingsrätterna använda begreppet olika när man friar och när man fäller. I de fall en friande dom avläggs talar tingsrätterna om att det saknas vittnen, teknisk bevisning och DNA, när de i stället kungör en fällande dom beskriver de olika

---

¹⁰² Se bl.a <https://www.domarbloggen.se/bevisvarderingen-i-brottmal-nagra-reflexioner/> besökt 2023-12-14.

¹⁰³ Ibid.

¹⁰⁴ NJA 2009 s. 447 I och II, s. 456.

¹⁰⁵ NJA 2017 s. 316, p. 11.

¹⁰⁶ Se NJA 2017 s. 316.

omständigheter som anses stödja målsägandens berättelse.¹⁰⁷ Vidare menar Lainpelto att begreppet borde utmönstras och att det kommit att bli ett slags honnørsord som används för att motivera ett avgörande som bygger på andra grunder.¹⁰⁸

3.3 Hur kan omedveten oaktsamhet bevisas?

För att fastställa omedveten oaktsamhet måste domstolen konstatera att gärningspersonen, trots brist på insikt om att en risk för ofrivillighet hos den andra personen förelegat, borde ha insett en sådan risk. I en sådan situation måste två frågor besvaras. Först, vad gärningspersonen kunde ha gjort för att få kunskap om en eventuell risk. Gärningspersonen hade kanske genom något slags kontroll kunnat få insikt om den andra personens inställning till den sexuella handlingen, till exempel genom att tänka efter eller genom att helt enkelt fråga den andra personen. Därefter måste även frågan om det kunde begäras av gärningspersonen att denne genomförde sådana kontroller vid den aktuella händelsen ställas. I denna bedömning måste hänsyn tas till gärningsmannens förmågor, kunskaper och erfarenheter.¹⁰⁹

I mål om oaktsam våldtäkt kan även gärningsmannens ålder, mognad och psykiska hälsa vara omständigheter av betydelse vid bedömningen av vilken insikt gärningsmannen hade kring omständigheterna som förelåg vid den sexuella handlingen.¹¹⁰ Det bevisprövningen tar sikte på är vilka förhållanden som gärningsmannen vid gärningstillfället har uppfattat som relevanta och hur han har förhållit sig till dem.

Den omedvetna oaktsamheten kan vara att betrakta som grov/påfallande klandervärd på ett sätt som gör den straffbar om en gärningsperson inte bemödat sig om till exempel kontrollera de närmare förhållanden, trots att det funnits starka skäl att göra det. Det är inte lagstiftarens ansats att varje fall, där det i efterhand går att säga att det fanns anledning att agera för att komma till insikt, ska omfattas av regleringen rörande oaktsam våldtäkt. Enligt förarbetena är det bara sådan oaktsamhet som i det enskilda fallet framstår som klart klandervärd som avses.¹¹¹ I Högsta domstolens avgörande NJA 2022 s. 237 har förarbetenas ”klart klandervärd” dock kommit att utvidgas till ”påfallande klandervärd”.¹¹²

---

¹⁰⁷ Lainpelto (2012), s. 214 ff.

¹⁰⁸ Ibid. s. 309.

¹⁰⁹ Prop. 2017/18:177, s. 54, 85 samt Jack Ågren, *Brott och straff – en grundbok i straffrätt*, 2021, s. 58–59.

¹¹⁰ Se t.ex. NJA 2016 s. 763.

¹¹¹ Prop. 2017/18:177, s. 85.

¹¹² Se mer om detta i avsnitt 2.3.3.2.

4 Omedveten oaktsamhet i våldtäktsmål – rättstillämpningen

4.1 Brå:s studie av den nya lagstiftningen i praktiken

Brå utkom 2020 med en rapport som granskade det praktiska tillämpandet av den nya våldtäktslagstiftningen. De tingsrättsdomar från 2019 som rörde fullbordad våldtäkt eller oaktsam våldtäkt gicks alla igenom och synpunkter inhämtades från främst rättsväsendet och frivilligorganisationer. Även kriminalstatistik analyserades.¹¹³ I denna uppsats tas endast upp de delar av rapporten som har betydelse för syftet och förståelsen kring oaktsam våldtäkt.

Det var endast i två av de totalt 280 granskade domarna som det yrkats ansvar för oaktsam våldtäkt i första hand, vilket får anses anmärkningsvärt. Detta kan jämföras med att det i en tredjedel av fallen yrkats ansvar för oaktsam våldtäkt i andra hand. Av intervjuer med åklagare har det, som förklaring till detta, framgått att de helst vill att personen döms för våldtäkt. Är åklagaren osäker på om åtalet håller för en fällande dom, tas oaktsam våldtäkt upp som ett andrahandsyrkande.¹¹⁴ Av de 12 domarna för oaktsam våldtäkt avsåg 10 domar medveten oaktsamhet, och 2 domar omedveten oaktsamhet.¹¹⁵

Vid intervjuer kunde konstateras att åklagare till största delen var positiva till den genomförda lagändringen. Många påpekade lagstiftningens viktiga normativa funktion och att ett bra signalvärde kan leda till att fler vågar anmäla, något som den nya lagstiftningen kan bidra med, framför allt genom kravet på frivillighet. Samtidigt påpekades också vissa brister, bland annat i att bevisproblematiken fortsatt var ett stort problem i våldtäktsmål. Efter att ha tillämpat den nya lagstiftningen i en handfull våldtäktsmål, ansåg en tillfrågad domare, efter att först ha varit skeptisk, att den nya lagstiftningen fungerade bra. Samtidigt framhöll domaren att det grundläggande problemet är bevissvårigheterna och att lagändringen medfört ytterligare frågor som ska bedömas, utan att själva bedömningen blivit enklare att göra.¹¹⁶ Däremot var försvarsadvokater generellt kritiska till den nya lagstiftningen. De flesta påpekade att förutsebarheten försämrats och att rättssäkerheten generellt försämrats sedan den nya sexualbrottslagstiftningen infördes. Drygt två tredjedelar av advokaterna ansåg att beviskravet i våldtäktsmål hade sänkts. Drygt en tredjedel av advokaterna hade erfarenhet av situationer då de upplevt att en

---

¹¹³ Brå 2020:6, s. 3.

¹¹⁴ Ibid. s. 32.

¹¹⁵ Ibid. s. 53.

¹¹⁶ Ibid. s 70–73.

omvänd bevisbörda tillämpats och den tilltalade behövt bevisa sig oskyldig.¹¹⁷

4.2 NJA 2019 s. 668

Åklagare väckte åtal mot en man på flera punkter och yrkade att denne skulle dömas för bland annat våldtäkt.

4.2.1 Målets bakgrund

När målet når Högsta domstolen anses det genom parternas samstämmiga uppgifter att följande är utrett. Mannen och kvinnan hade haft kontakt via sociala medier där bland annat frågan om sex kommit upp. Kvinnan hade då meddelat mannen att hon inte var intresserad av att ha sex med honom men att de kunde träffas och att han kunde få sova över hos henne eftersom han bodde långt från stan. Den aktuella kvällen var det första gången de träffades.

Mannen kom till kvinnans lägenhet ungefär vid ettiden på natten, hon låg då redan i sängen iklädd trosor. Mannen klädde av sig allt utom sina kalsonger och lade sig också i sängen. De låg under var sitt täcke. Mannen sov kvar hela natten och de skildes åt nästkommande förmiddag.

Kvinnan har för rätten berättat att hon kan ha somnat när mannen lade sig i sängen eftersom hon var väldigt trött. Hon låg med ryggen mot honom då han började röra hennes rygg och bröst. Hon stelnade till och visste inte vad hon skulle göra. Mannen stoppade då in sina fingrar i kvinnans vagina och hade sedan vaginalt samlag med henne. Under hela händelseförloppet låg hon kvar i samma position, på mage med ansiktet vänt bort från mannen. Hon visade inte på något sätt att hon ville delta och hon tog inte själv av sig trosorna. Kvinnan uppger att mannen fick utlösning. Hon lät mannen sova kvar eftersom han hade långt hem. Under natten ringde hon en väninna och berättade vad som hänt. Efter det inträffade har hon mått dåligt.

Mannen har berättat att kvinnan vid något tillfälle rullade mot honom men att inget hände då. Han har upplevt det som att kvinnan ville ha sex men visste inte om hon var vaken. När han började ta på kvinnan och föra in sina fingrar i hennes vagina fortsatte han eftersom han inte fick ett nej. När han smekte henne runt trosorna hjälpte kvinnan till att ta av dem. Sen hade de vaginalt samlag. De sa ingenting och kvinnan var helt passiv, efter att tag tyckte han inte det kändes bra och att det såg ut som att kvinnan kanske inte ville. Han tyckte inte det kändes rätt mot någon av dem och avslutade samlaget och han fick inte utlösning. Han har i efterhand skickat ett meddelande till kvinnan där han bett om ursäkt eftersom han visste att det han gjort var fel.

Mannen dömdes i tingsrätt och hovrätt för uppsåtlig våldtäkt.

---

¹¹⁷ Ibid. s. 74–76.

4.2.2 Högsta domstolens bedömning

Mannen (SEB) överklagade hovrättens avgörande till Högsta domstolen och yrkade att åtalet gällande våldtäkt skulle ogillas. Riksåklagaren och målsäganden motsatte sig att hovrättens dom ändrades. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i fråga om ansvar för våldtäkt och i fråga om påföljd. Riksåklagaren justerade i Högsta domstolen gärningsbeskrivningen så att denna också kom att omfatta att den åtalade, då han begick gärningen, varit grovt oaktsam beträffande omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt.

Högsta domstolen går, i sina domskäl, först kort igenom den aktuella händelsen och tar fasta på vissa avgörande omständigheter. Bland andra att målsäganden skrivit till SEB att hon inte ville ha sex med honom, att de inte tidigare träffats samt att de båda låg under varsitt täcke iklädda endast trosor respektive kalsonger. Därefter redogör Högsta domstolen för de bägge parternas olika berättelser och går sedan vidare till att redogöra för den vid tillfället tillämpliga lagstiftningen. Vidare redovisar och utreder HD frågan om uppsåt och oaktsamhet.

Vad gäller omständigheterna i det aktuella fallet konstaterar Högsta domstolen att det varit fråga om sådana sexuella handlingar som omfattas av våldtäktsbestämmelsen samt, baserat på målsägandens egen berättelse med stöd av vittnesuppgifter, att hon inte deltagit frivilligt. Även det meddelande målsäganden skickat till SEB där hon klargjort att hon inte ville ha sex med SEB, ger ett visst stöd för hennes berättelse menar domstolen. Dessutom har parterna samstämmt berättat att kvinnan förhöll sig passiv under händelseförloppet. Domstolen påpekar att det faktum att parterna var ense om att ligga i samma säng enbart iförda underkläder inte innebär att målsäganden deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. Högsta domstolens bedömning av SEB:s berättelse landar i att denna inte på något avgörande sätt påverkar den värdering som gjorts av riksåklagarens och målsägandens bevisning om den faktiska situationen. Enligt Högsta domstolen är det alltså ställt bortom rimligt tvivel att SEB har genomfört ett samlag och fört in fingrar i målsägandens underliv utan att hon deltagit frivilligt i de sexuella handlingarna.

Efter dessa konstateranden övergår HD till att bedöma SEB:s eventuella uppsåt eller oaktsamhet. Enligt domstolen är det inte visat att SEB förstod att målsäganden inte deltog frivilligt men att det meddelande han fått från henne tidigare måste ha gett honom anledning att tro att hon inte ville ha sex med honom. Utredningen visar alltså, menar domstolen, att det är visat att mannen, när han kom till kvinnans bostad, insåg att det kunde vara så att hon inte ville delta i några sexuella handlingar. Mannens utsaga ger enligt domstolen inte stöd för något annat än att han agerat i osäkerhet. SEB har också uttryckt att han avbröt samlaget då han uppfattade det som att målsäganden inte ville delta. Därmed är det, enligt domstolen, bevisat att mannen också efter det inledande skedet insåg risken för att målsäganden inte deltog frivilligt men

med hänsyn taget till att han avbröt samlaget då det inte kändes bra finns det hos domstolen kvarstående tvivel kring om mannen vid gärningstillfället varit likgiltig inför att målsäganden inte deltog frivilligt på ett sätt som förutsätts för uppsåt. Kravet på uppsåt är enligt domstolen alltså inte uppfyllt och åtalet för våldtäkt ogillas.

Frågan som HD sedan ställer sig är om mannen varit grovt oaktsam på det sätt som straffansvar förutsätter. Domstolen har tidigare konstaterat att SEB insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella handlingarna och domstolen menar att denna insikt även bestått då han genomförde handlingarna. Därmed konstaterar HD att mannen varit medvetet oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt. I regel är medveten oaktsamhet att betrakta som grov och domstolen finner i det aktuella fallet inga undantag för att göra någon annan bedömning. Tvärtom, menar domstolen, har SEB:s agerande varit ett medvetet risktagande av allvarligt slag. Inte heller finns det några omständigheter som gör att gärningen är att betrakta som mindre allvarlig. SEB fälls till ansvar för oaktsam våldtäkt.

4.2.3 Kommentar

Målet var det första rörande oaktsam våldtäkt som prövades av Högsta domstolen. I underrätterna yrkades inte att mannen skulle fällas för oaktsam våldtäkt.

Att SEB fått ett meddelande från målsäganden med klargörande om att hon inte ville ha sex med honom samt att han avbrutit samlaget när det inte kändes bra är två omständigheter som enligt HD tyder på att SEB vid gärningstillfället insåg risken för att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella handlingarna och domstolen menar att denna insikt bestått när han genomförde handlingarna.

Ett meddelande om att en person inte vill ha sexuell samvaro med en annan person tycks alltså vara gällande tills det kommer till uttryck på något sätt - minspel, handling eller kroppsuttryck – att viljan ändrats. Detta sammantaget med gärningsmannens känsla av att något inte är rätt vilket föranleder honom att avbryta den sexuella handlingen och den andra personens passivitet leder oss till en medveten oaktsamhet som inte är att betrakta som något annat än grov.

4.3 NJA 2022 s. 237

I tingsrätten väcktes åtal för våldtäkt mot en man på två punkter, åklagaren yrkade i båda punkterna i första hand ansvar för våldtäkt och i andra hand för oaktsam våldtäkt. Tingsrätten friar mannen på båda åtalspunkterna, avgörandet gällande åtalspunkt ett överklagades av åklagaren. Hovrätten dömde mannen för oaktsam våldtäkt.

Mannen och kvinnan hade haft kännedom om varandra ett tag men hade under början av 2020 börjat träffas lite mer. Relationen var vänskaplig men parterna träffades i huvudsak på kvällar och nätter för att ha sex. Innan de händelser som finns med i åtalet hade de träffats ungefär 6–7 gånger.

Målsäganden berättade i tingsrätten att hon och den tilltalade haft sex flera gånger och att det varit mjukt och romantiskt. Vid båda de åtalade händelserna har parterna först haft frivilligt sex. Efter att de haft sex har de både den tilltalade och målsäganden somnat vid båda tillfällena. Lika så väcks kvinnan i båda situationerna på samma sätt, genom att den tilltalade tog hennes hand och förde den till sitt könsorgan där han med hjälp av sin hand börjat onanera. Därefter har mannen med kraft tagit tag i kvinnans huvud och fört även det till sitt könsorgan, vid det första tillfället tänkte kvinnan att om mannen fick utlösning skulle han vara nöjd sen men hon genomförde inte oralsexet frivilligt. Vid tillfälle nummer två hade kvinnan liknande tankar men var mer passiv vilket ledde till att mannen fick använda ganska mycket kraft för att föra hennes huvud fram och tillbaka. Vid båda tillfällena har kvinnan uppgett att hon var rädd för att säga nej och att mannen skulle bli arg på henne. Vid det andra tillfället försökte mannen ha vaginalt samlag med kvinnan efter oralsexet vilket inte lyckades, kvinnan berättar att detta gör så ont att hon somnar. Hon vaknar av ett ljud och av att mannen kissar i henne. Hon tror inte att mannen kissade i henne med flit. Vid tidpunkten för de bägge händelserna förstod kvinnan inte att hon kunde blivit utsatt för våldtäkt men har i efterhand reflekterat och läst på och förstått att det kunde vara så. Efter den andra händelsen berättade kvinnan för sin pappa vad som hänt. Hon har mått dåligt efter det inträffade.

Den tilltalade mannen hade inte så mycket att tillägga till målsägandens berättelse. Han var vid det andra tillfället kraftigt berusad. Det första tillfället minns han väl och han tänkte då att han kunde fortsätta så länge han inte fick något motstånd. Parterna har inte pratat om hur de vill ha det utan mer känt sig fram. Den tilltalade menar att om de haft en öppen dialog under de sexuella handlingarna hade det inträffade aldrig skett. Från den andra händelsen upplever den tilltalade att han inte minns lika mycket, han minns dock det inledande samlaget och att han haft sin hand i målsägandens hår. Han berättar att han inte någon gång använt våld mot kvinnan eller varit aggressiv mot henne men han gillar att bli dominant ibland när det gäller sex. Han ifrågasätter inte att sexet har gått till på det sätt som målsäganden beskriver men säger också att om hon sagt ifrån på något sätt hade han slutat med en gång. Han minns att det var blött i sängen på morgonen efter och att han förstod att han gjort bort sig. Den tilltalade berättar att han inte vid något tillfälle förstått att målsäganden inte deltog frivilligt men att han förstått i efterhand att han kanske varit oförsiktig och det tar han ansvar för. Han har inte kissat i kvinnan med vilja och han skäms över det, han förklarar det med att han var berusad. I efterhand har han bett om ursäkt för att han kissat i kvinnan.

Den tilltalade överklagade hovrättens dom till Högsta domstolen och yrkade på att denna skulle frikänna honom. Riksåklagaren förklarade i HD att hon ansluter sig till den bedömning som hovrätten gjort.

Frågan i målet bestod, enligt Högsta domstolen, av om den tilltalade mannen ska anses ha varit omedvetet oaktsam och – om så var fallet – om denna oaktsamhet var sådan att den skulle bedömas som grov och mannen därmed dömas för oaktsam våldtäkt.

Högsta domstolen redogör summariskt för händelseförloppet genom att i korta ordalag presentera parternas berättelser om sina upplevelser den aktuella kvällen. Genom målsägandens uppgifter som stöds av övrig utredning och inte ifrågasatts av den tilltalade anser Högsta domstolen det utrett att målsäganden inte deltog frivilligt i det vaginala eller orala samlaget som åtalet omfattar. Högsta domstolen menar också att det våld som den målsägande utsattes för, av den tilltalade, i samband med oralsexet är av den art som avses i 6 kap 1 § brottsbalken. Vidare menar HD, liksom tingsrätten och hovrätten, att det inte är utrett att den tilltalade faktiskt misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt. Även åklagaren delar i detta skede av processen denna inställning.

Det som ändå, enligt HD, talar, med viss styrka för, att den tilltalade borde ha förstått att målsäganden inte deltog frivilligt är det förhållande att hon förhöll sig i hög grad passiv och att handgriplighet förekom. Högsta domstolen menar dock att målsäganden tidigare kunnat göra den tilltalade uppmärksam på handlingar som hon inte velat delta i och att denne då genast upphört med dessa samt att det utöver passivitet inte fanns något som pekade på att målsäganden i detta skede inte deltog frivilligt i den sexuella samvaron. Utredningen ger inte något tydligt stöd för att omständigheterna var sådana att den tilltalade borde ha förstått att frivillighet inte förelåg, enligt HD. I vart fall, skriver HD, kan den oaktsamhet som må ha förelegat inte anses som så påfallande klandervärd att den ska bedömas som grov och föranleda straffrättsligt ansvar.

Den tilltalade frikänns av Högsta domstolen.

4.3.1 Kommentar

Målet har kommenterats ovan.¹¹⁸ Ulrika Andersson har identifierat en motsättning i att å ena sidan konstatera att det förekommit våld samt att målsäganden förhållit sig passiv och å andra sidan att den tilltalade inte förväntades förstå att målsägandens deltagande inte var frivilligt. Andersson fortsätter i sin bedömning med att påpeka att det går att läsa mellan raderna att det ställs upp en förväntning på målsäganden att visa att hon inte deltog frivilligt

---

¹¹⁸ Se avsnitt 2.3.3 och 3.3.

eftersom hon visat detta vid tidigare tillfälle. Detta sammanfaller, menar Andersson, också med att HD inte tar upp något om vilken oaktsamhetsstandard som kan förväntas av en tilltalad. Detta i sig anser Andersson ganska anmärkningsvärt eftersom avgörandet är det första från HD som behandlar omedveten oaktsamhet.¹¹⁹ I min analys återkommer jag till avgörandet.

4.4 Omedveten oaktsamhet i mål gällande oaktsam våldtäkt – underrätternas resonemang

De tolv fall som presenteras i det följande är numrerade 1–12 och redogörs för i kronologisk ordning. Det första avgörandet kom elva (11) månader efter att den nya lagstiftningen trätt i kraft, i juni 2019 och det sista avgörandet kom så sent som i oktober 2023. Avgörandena presenteras av utrymmesskäl inte i sin helhet utan fokus ligger på de omständigheter och förutsättningar som påverkar bedömningen av omedveten oaktsamhet samt graden av densamma.

4.5 Fall 1¹²⁰

Den tilltalade mannen (NF) och målsäganden möttes i baren på en krog varvid NF kom att sitta vid det bord som målsäganden delade med sina vänner. Alla närvarande har uppgett att NF och målsäganden kysste varandra under kvällen på krogen. När målsäganden och hennes vänner gick hem till hennes lägenhet följde NF med, målsäganden har uppgett att hon tidigare under kvällen klargjort att det inte skulle bli fråga om sex om nu NF skulle följa med hem till henne. Enligt målsäganden har hon, väl i lägenheten, somnat på sin säng men vaknat av att NF kommit in i hennes rum, slitit av henne kläderna på underkroppen och fört in sina fingrar i hennes underliv. Hon reagerade med att försöka trycka bort honom och säga ”Vad fan gör du?”. NF slutade då och lämnade lägenheten. Målsäganden var upprörd och chockad, väninnan som också följt med hem från krogen följde med henne till sjukhuset. Hon har inget minne av oralsex.

Den tilltalade mannen uppger att han gärna ville fortsätta mysa med målsäganden efter krogkvällens slut men att sex inte var nödvändigt för hans del. När målsäganden gick in i sitt sovrum följde han efter henne direkt varefter de kysstes ganska länge. Han fortsatte kyssa målsäganden på magen samt smekte hennes underliv. Han uppfattade det som att hon hjälpte honom att få av henne kläderna. Han utförde sedan oralsex på målsäganden och märkte inget konstigt, han tyckte att situationen kändes avslappnad och han trodde att hon var med på det han gjorde. Han förde sen in två fingrar i målsägandens vagina och när han ökade takten reagerade målsäganden jättestarkt. Han förstod direkt att något var fel. Eftersom målsäganden var så arg fann han ingen möjlighet att förklara sig, därför lämnade han lägenheten. Han minns inte att

---

¹¹⁹ Andersson (2022), s. 15.

¹²⁰ Hovrätten för västra Sveriges dom av den 25 juni 2019 i mål B 1408–19.

målsäganden under kvällen nämnt något om att inte ha sex. Han är helt säker på de uppgifter han lämnat om händelseförloppet i sovrummet och han uppfattade det som att målsäganden var med hela tiden. Tingsrätten finner det inte bevisat att NF varit oaktsam i sådan mån att det ska medföra ansvar för oaktsam våldtäkt. Tingsrätten meddelar en friande dom.

I hovrättens bedömning konstateras inledningsvis att hovrätten inte hade någon annan uppfattning avseende de rättsliga utgångspunkter som tingsrätten redogjort för i sin dom. Det var hovrättens uppfattning, precis som tingsrättens, att målsägandens utsaga inte var mer trovärdig än NF:s och att NF:s utsaga därmed huvudsakligen lades till grund för hovrättens bedömning. Det är enligt hovrätten utrett att NF fört in sina fingrar i målsägandens underliv, att handlingen är att jämföra med samlag och att den avbröts när målsäganden klargjorde att hon inte deltog frivilligt i det sexuella umgänget. Det är genom NF:s berättelse också utrett, enligt hovrätten, att NF genomfört oralsex på målsäganden vilket även det är en handling jämförlig med samlag.

Åklagaren hade gjort gällande att målsäganden på grund av sömn befunnit sig i en särskilt utsatt situation vid delar av de sexuella handlingarna. Enligt hovrätten är det inte tillräckligt utrett för att det ska anses bevisat att målsäganden sov under delar av händelseförloppet och därmed kan NF inte dömas för att ha utnyttjat att målsäganden på grund av sömn befann sig i en särskilt utsatt situation.

När det gäller frivilligheten anser hovrätten, mot bakgrund av de vittnesmål som lämnats om målsägandens uppträdande efter händelsen samt att hon inte haft någon anledning att medvetet på felaktiga grunder anklaga NF för brott, bevisat att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella aktiviteterna.

Enligt hovrätten lämnade NF en utförlig berättelse om hur han upplevde situationen i sovrummet och om de överväganden han gjorde vilket talade för att han inte misstänkt eller annat att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. NF:s uppgifter gav inte heller hovrätten skäl att bedöma situationen som sådan att NF borde förstått att så var fallet. Grov oaktsamhet hos NF i förhållande till målsägandens ofrivilliga deltagande går därmed inte att bevisa, enligt hovrätten, som ogillar åtalet.

4.5.1 Kommentar

I detta mål är det den tilltalades utförliga berättande om sina upplevelser i sovrummet samt vilka överväganden han gjorde som ger domstolen skäl nog att inte anta att NF misstänkt eller annat att målsäganden inte deltog frivilligt. Således har han inte handlat medvetet oaktsamt. Hovrätten konstaterar vidare att det inte framkommit några uppgifter som tyder på att han borde ha förstått att målsäganden inte deltagit frivilligt. Därför har han inte heller agerat med omedveten oaktsamhet. Vilka uppgifter det är som hovrätten grundar detta beslut på framgår inte av dess domskäl.

4.6 Fall 2¹²¹

Den tilltalade mannen (FS) och målsäganden kände inte varandra sedan tidigare och kvällen för den aktuella händelsen var första gången de träffades. Några veckor tidigare hade de fått kontakt via Snapchat. Den aktuella kvällen åkte målsäganden hem till FS för att titta på en dokumentärfilm. De hade sedan vaginalt och analt samlag samt förde FS in ett finger i målsägandens anal. Målsäganden menar att FS tagit stryppgrepp på henne samt med kraft av sin kroppstyngd hållit fast henne då han genomförde det vaginala och anala samlaget.

Den tilltalade har berättat att han nypt och bitit målsäganden i bröstet men att hon sagt ifrån och att han då avbrutit, han har också, i sexuellt syfte vilket målsäganden uppfattade, tagit stryppgrepp på målsäganden. När han tog i för hårt puttade målsäganden bort honom. Därefter återupptogs de sexuella aktiviteterna och målsäganden onanerade åt FS och utförde oralsex på honom. Under tiden knäppte hon upp sina byxor då FS sagt att han ville ta på hennes rumpa vilket han också gjorde. I samband med detta förde han in ett finger i hennes anal, hon sa ingenting och FS uppfattade det som att hon uppskattade det. Därefter lade sig målsäganden, efter att FS frågat, på mage i sängen och genomförde först ett vaginalt och sen ett analt samlag med henne. När målsäganden sade ”aj” eller något liknande avbröt FS och återgick till ett vaginalt samlag. Under samlaget lutade FS sig på sina knän och målsäganden hade rörelsefrihet. Händelsen avslutades med att FS fick utlösning på målsägandens rygg.

Tingsrätten ansåg att det i målet inte fanns någon utredning som direkt motsade FS version av händelseförloppet vilket ledde rätten till slutsatsen att FS berättelse inte genom åklagarens bevisning motbevisats. Tingsrätten ansåg att händelseförloppet som helhet, som pågick under en längre tid och innehöll både pauser och kontrollfrågor, var sådant att det inte är styrkt att FS insåg att målsäganden inte deltog frivilligt. Det är inte heller visat att han insåg att det fanns en hög risk för att målsäganden inte ville delta och att han var likgiltig inför denna risk. Därmed frikändes FS från åtalet för våldtäkt.

Två nämndemän var skiljaktiga i tingsrätten och anförde att de fann målsägandens berättelse, vilken också vann stöd av vittnenas berättelser, så trovärdig och tillförlitlig att den helt skulle läggas till grund för tingsrättens bedömning. FS har därmed, enligt nämndemännens mening, genomfört både vaginala och anala samlag med målsäganden trots att hon inte deltog frivilligt. Detta har han insett och ska därför, enligt nämndemännen, dömas till ansvar för våldtäkt.

I överklagandet till hovrätten yrkade åklagaren alternativt ansvar för oaktsam våldtäkt. Hovrätten gör ingen annan bedömning än den tingsrätten gjort i

---

¹²¹ Hovrätten för övre Norrlands dom av den 25 september 2019 i mål B 445–19.

fråga om åtalet för våldtäkt vilket innebär att den fullt ut delar de bedömningar som tingsrätten gjort om vad som är utrett i målet när det gäller de olika delarna av händelseförloppet. Hovrätten klarlägger dock att de avslutande delarna av förloppet innefattande vaginalt och analt samlag skedde utan frivillighet hos målsäganden. Även i fråga om uppsåt hos FS gör hovrätten samma bedömning som tingsrätten.

Med ovanstående som utgångspunkt gör hovrätten i övrigt följande överväganden när det gäller det i hovrätten tillkommande ansvarsyrkandet rörande oaktsam våldtäkt. Den grova oaktsamheten som krävs för att ansvar ska kunna utdömas för oaktsam våldtäkt är i regel så kallad medveten oaktsamhet, det vill säga den situationen att gärningspersonen misstänkt eller insett risken för att den andra personens deltagande inte varit frivilligt men fortsatt sitt agerande med förhoppningen att så ändå skulle vara fallet. I likhet med vad tingsrätten funnit anser hovrätten att det inte är visat att det förelegat någon sådan insikt eller misstanke hos FS. Hovrätten redogör därefter för förutsättningarna för att bedöma en omedveten oaktsamhet som grov och därmed straffbar och menar att bedömningen i denna del bör göras mot bakgrund av situationen sedd i dess helhet. Hovrätten konstaterar, mot bakgrund av vad som förekommit och i enlighet med vad tingsrätten redovisat, ”att situationen innefattat ageranden hos målsäganden som utvisar motvillighet men också frivillighet jämte visst initiativtagande samt ageranden hos [FS] som utvisar påstridighet men också aktsamhet”¹²². Hovrätten anser, vid en samlad bedömning av vad som framkommit i dessa delar, att det inte är visat att det förekommit någon sådan klart klandervärd oaktsamhet som krävs för straffbarhet. Åtalet för oaktsam våldtäkt är således inte styrkt.

Sammanfattningsvis innebär detta att FS ska frikännas från åtalet.

Även i hovrätten förklarades en skiljaktig mening då hovrättsrådet LH anförde en avvikande mening. Hon anför att den tilltalades version av hur slutskedet i händelseförloppet varit inte kan anses tillförlitligt med hänsyn till vittnesbevisningen angående målsägandens starka reaktion direkt efter händelsen. Därmed anser hovrättsrådet att åklagaren motbevisat den tilltalades berättelse om det inträffade och utgår därmed från målsägandens berättelse i sin bedömning. Hon finner dock inte att utredningen kan anses visa att FS hade uppsåt till förhållandet att han använt strypgrepp och sin kroppstyngd för att ha samlag med målsäganden. Hovrättsrådet gör vidare bedömningen att målsäganden inte deltagit i de sexuella handlingarna frivilligt, åtminstone inte i slutskedet av dessa. FS har dock enligt hovrättsrådet inte insett att målsäganden inte deltog frivilligt, han måste dock ha insett att det fanns en risk för att deltagandet inte var frivilligt åtminstone från det skede när han fortsatte penetrera målsäganden analt trots att hon uttryckte att det gjorde ont och att han skulle sluta. Även under det efterföljande händelseförloppet måste han ha insett denna risk eftersom målsäganden då uttryckte sin ovilja med ord. Med

---

¹²² Hovrätten för övre Norrlands dom av den 25 september 2019 i mål B 445–19 s. 4 f.

hänsyn till det tidigare frivilliga sexuella umgänget anser hovrättsrådet dock att det kvarstår tvivel kring huruvida FS varit likgiltig inför att målsäganden inte deltog frivilligt på det sätt som krävs för uppsåt. Kravet på uppsåt är alltså inte uppfyllt och FS ska därför inte dömas för våldtäkt.

Det framgår dock av ovanstående att FS insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt i de sexuella handlingarna. Han har, enligt hovrättsrådet, alltså varit medvetet oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt. Det är inte fråga om en undantagssituation där den medvetna oaktsamheten är att betrakta som mindre grov och gärningen har inte heller varit mindre allvarlig. Därför ska FS fällas till ansvar för oaktsam våldtäkt beträffande de vaginal och anala samlag som skett efter det att målsäganden bett honom att sluta.

4.6.1 Kommentar

Efter åklagarens tillagda yrkande i hovrätten öppnade det sig en möjlighet för hovrätten att bedöma gärningen som oaktsam våldtäkt. Detta kräver dock, vilket framgår av de skiljaktiga meningarna i båda instanserna, att bevisvärderingen görs på ett sådant sätt att målsägandens berättelse får sådant stöd av den övriga bevisningen att det blir denna som ligger till grund för bedömningen.

Skiljaktiga meningar i båda instanserna kan, enligt min bedömning, tyda på svårigheter i bevisvärderingen. För att närmare kunna analysera bevisvärderingen i målet hade det krävts en fullständig genomgång av allt bevismaterial som presenterats, vilket det inte finns utrymme för i detta arbete. Därmed nöjer jag mig med att göra bedömningen, att bevisvärderingen i målet troligtvis vållat domstolarna bekymmer.

4.7 Fall 3¹²³

Målsäganden och den tilltalade mannen (ML) har samstämmt uppgivit att de har känt varandra några år, att de haft sex med varandra tidigare men att de inte har haft ett förhållande. Den aktuella dagen hade de bestämt att målsäganden skulle komma till ML. När de träffades var de först ute en stund och drack alkohol i en park. Därefter gick de till ML:s lägenhet där de hade samlag på olika ställen. Parternas berättelser skiljer sig åt på två väsentliga punkter. Den första, att ML sagt att målsäganden redan i parken föreslagit att de skulle ha sex vilket målsäganden säger att hon inte sagt och den andra då målsäganden menar att hon flera gånger i samband med samlagen uttryckligen sade och visade mer än en gång att hon ville att ML skulle låta henne vara medan ML menar att målsäganden sagt något om detta först i det sista skedet av samvaron och att han då avbröt samlaget omgående.

---

¹²³ Hovrätten för västra Sveriges dom av den 25 november 2020 i mål B 4404–20.

Tingsrätten ansåg inte åtalet styrkt och friade ML.

Hovrätten ansluter sig till den värdering tingsrätten gjort av parternas uppgifter och anser, i likhet med tingsrätten, att det är bevisat att ML genomförde flera vaginala samlag med målsäganden utan att hon deltog frivilligt. Hovrätten bedömer, på av tingsrätten anförda skäl, att det inte är visat att ML förstod att målsäganden inte deltog frivilligt eller att han misstänkte att det fanns en risk för det. Det saknas därmed, enligt hovrätten subjektiv täckning för att döma ML för våldtäkt.

Däremot menar hovrätten att det sätt på vilket ML inledde det sexuella umgänget – utan förvarning bakifrån när målsäganden stod vänd mot handfatet efter att ha kissat – i förening med hans kännedom om målsägandens nedsatta tillstånd¹²⁴ innebär att han borde förstått att hon inte deltog frivilligt. Att han själv velat anmäla sig för våldtäkt när han förstod att målsäganden ansåg sig ha blivit utsatt för ett övergrepp talar, enligt hovrätten, inte i någon annan riktning. Genom att inte förvissa sig om att målsäganden ville delta i det sexuella umgänget har han varit grovt oaktsam i förhållande till att hon inte deltog frivilligt. Hans oaktsamhet är, enligt hovrätten, klart klandervärd och ska leda till straffansvar. Därmed ska ML dömas för oaktsam våldtäkt.

4.7.1 Kommentar

Avgörande för att tolka den visade oaktsamheten i detta mål blir den kännedom gärningsmannen hade om målsägandens psykiska hälsa och missbruksproblem samt det sätt på vilket han inledde samlaget. Att han dessutom efter att ha förstått att frivillighet inte förelåg själv sagt att han borde anmäla sig själv för våldtäkt hjälpte inte hans sak i hovrätten. Hovrätten för inget resonemang kring vad den tilltalade borde och kunde ha gjort vilket inte ger någon klar uppfattning om vilka omständigheter som lett till denna slutsats.

4.8 Fall 4¹²⁵

Följande är utrett om händelsen. Den tilltalade mannen (LHS) och den målsägande kvinnan har befunnit sig på samma privata fest. Under kvällen har de pratat, dansat och också ”hänglat” med varandra. Senare på kvällen befinner de sig ensamma i ett rum på ovanvåningen och har ett vaginalt samlag under vilket målsäganden kräks två gånger. När hon hittas av den vän som hon kommit till festen med ligger hon i princip naken på sängen och det är kräk både på henne och i sängen.¹²⁶ Målsäganden får hjälp att ta sig från festen. Målsäganden har under kvällen blivit påtagligt berusad och även drabbats av inte

---

¹²⁴ Det har i målet framkommit att målsäganden lider av psykisk ohälsa och har en allvarlig missbruksproblematik. Den tilltalade har berättat att målsäganden redan var påverkad när de först träffades och att hon berättat för honom att hon nyligen varit inlagd på sjukhus på grund av sitt psykiska mående och att hon bara några dagar innan varit omhändertagen av polis enligt LOB.

¹²⁵ Svea hovrätts dom av den 17 mars 2021 i mål B 2419–20.

¹²⁶ Målsäganden var naken bortsett från att hon hade bh.

obetydliga minnesluckor. Det har med tydlighet framkommit att målsäganden varit mer berusad än LHS.

Tingsrätten anför i sitt avgörande att den, mot bakgrund av hur åklagaren utformat talan, varit förhindrad att ta ställning till om LHS varit grovt oaktsam.¹²⁷ I tingsrätten ogillas åtalet i sin helhet. Åklagaren justerar åtalet i hovrätten och yrkar i andra hand ansvar för oaktsam våldtäkt.

Hovrätten delar helt tingsrättens bedömning av vad som är utrett i målet och ansluter sig även till den bedömning tingsrätten gjort att det inte är visat att målsäganden befunnit sig i en särskilt utsatt situation på grund av sin berusning förrän efter att hon kräkts. Samlaget har alltså varit ofrivilligt först efter att målsäganden kräkts.

När det gäller LHS uppsåt eller grova oaktsamhet konstaterar hovrätten att samlaget till en början varit frivilligt, att målsäganden efter att hon kräkts första gången på fråga från LHS svarat att han ska fortsätta samt att LHS uppgivit att det på fester liknande denna inte är ovanligt att ungdomar blir så berusade att de kräks men att de ofta mår bättre efteråt och fortsätter delta i festandet. Dessa omständigheter innebär enligt hovrätten att LHS varken har insett att målsäganden varit i en särskilt utsatt situation eller insett risken för att hon varit i den situationen. Han har därför inte agerat med någon form av uppsåt. Inte heller har han, enligt hovrätten, varit medvetet oaktsam.

Hovrätten menar vidare att omständigheterna i detta fall inte varit sådana att det rört sig om ett påtagligt klandervärt fall av omedveten oaktsamhet. LHS har alltså, enligt hovrätten, inte gjort sig skyldig till vare sig uppsåtlig eller oaktsam våldtäkt. Därmed ändras tingsrättens dom inte i någon del.

4.8.1 Kommentar

Åklagaren yrkade i åtalet ansvar för våldtäkt enligt följande gärningsbeskrivning: LHS ”har genomfört ett samlag med målsäganden som inte deltog frivilligt. [...LHS...] har otillbörligt utnyttjat att målsäganden på grund av berusning har befunnit sig i en särskilt utsatt situation. [...] LHS begick gärningen med uppsåt.” Tingsrätten har, mot bakgrund av hur åklagaren utformat talan, ansett sig förhindrad att ta ställning till frågan om LHS i stället varit grovt oaktsam.

Enligt 30 kap. 3 § RB är rätten bunden av den gärningsbeskrivning, det vill säga det händelseförlopp som åklagaren påstår har inträffat, men inte av den rättsliga beteckning eller tillämpliga lagrum som åklagaren åberopat.

---

¹²⁷ Solna tingsrätts dom av den 28 januari 2020 i mål B 168–19, s. 3.

I hovrätten justerades åtalet av åklagaren vilket ledde till att hovrätten prövade frågan om oaktsamhet.

4.9 Fall 5¹²⁸

Den tilltalade mannen (HM) och målsäganden hade innan den aktuella händelsen inte träffats. De hade matchat på Tinder och konverserat via Snapchat. Deras berättelser går något isär om vad deras meddelanden innehållit och om de skickat bilder till varandra.

Den aktuella kvällen erbjöd HM skjuts via sin story på Snapchat. Målsäganden som befann sig hemma hos en vän frågade om HM kunde skjutsa henne hem vilket han senare gjorde. När de parkerat utanför hennes lägenhet följde han med henne upp i denna. Deras berättelser skiljer sig åt rörande om det var HM som frågade om han fick följa med upp eller om målsäganden frågade om HM ville följa med upp i lägenheten. Väl i lägenheten genomförde HM ett samlag med målsäganden och menar att hon deltog aktivt i detta. Målsäganden å sin sida menar att hon ”fryser till” och är helt passiv under hela skeendet. Ett flertal vittnen hörs i målet. Dels vänner till målsäganden om hennes beteende och tillstånd efter händelsen dels vänner till HM om vad som hände honom efter den aktuella händelsen. Teknisk bevisning i form av ett sms skickat från HM:s telefon till målsäganden efter händelsen med lydelsen ”förlåt visste inte att du inte ville” framvisas också i målet.

Tingsrätten menar att det med hänsyn till vad som framkommit om omständigheterna i det aktuella fallet inte var utrett att HM faktiskt misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt. Denna bedömning stöds också av det sms HM skickat där han ber målsäganden om ursäkt och skriver att han inte visste att hon inte ville ha sex med honom. Därmed fann tingsrätten det inte utrett att HM varit medvetet oaktsam. Tingsrätten fann dock att målsägandens passivitet under hela förloppet efter att de kommit in i lägenheten, att HM inte frågade om hon ville varken innan han påbörjade den sexuella handlingen eller under tiden som den pågick och att HM var nykter och målsäganden hade druckit, som sådana omständigheter som borde föranlett HM att inse risken för att målsäganden inte deltog frivilligt. Genom att inte göra detta har han enligt tingsrätten agerat oaktsamt och handlandet har varit så klandervärt att det var att betrakta som grovt. Därmed döms HM för oaktsam våldtäkt.

Av hovrätten anses målsägandens berättelse vara både trovärdig och tillförlitlig samt i alla väsentliga delar sammanhängande utan motsägelser eller svårförklarliga moment. Den tilltalade, HM, har enligt hovrätten också lämnat en detaljerad och sammanhängande berättelse men rätten anser, precis som tingsrätten, att den innehåller en del motstridiga och svårförklarliga uppgifter. Vid den sammantagna bedömningen kommer hovrätten fram till,

---

¹²⁸ Hovrätten över västra Sveriges dom av den 13 september 2021 i mål B 2461–21.

precis som tingsrätten, att HM:s uppgifter inte förtar värdet av åklagarens bevisning och att målsägandens uppgifter ska ligga till grund för bedömningen. Därmed är det, enligt hovrätten, klarlagt att målsäganden inte deltog frivilligt i samlaget.

Nästa fråga som hovrätten ställer sig blir, liksom i tingsrätten, om HM varit grovt oaktsam i förhållande till omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt. Hovrätten anser, till skillnad från tingsrätten, att den tilltalade måste ha insett att det fanns en risk för att målsäganden inte deltog frivilligt. Dels för att målsäganden förhöll sig helt passiv dels för att det var första gången de träffades samt att han var nykter och hon hade druckit alkohol. Därmed anser hovrätten att HM varit medvetet oaktsam till förhållandet att målsäganden inte deltog frivilligt i samlaget. Därmed döms han av hovrätten, liksom av tingsrätten för oaktsam våldtäkt.

4.9.1 Kommentar

Rättsfallet skiljer sig åt från de andra rättsfallen då åklagarens förstahandsyrkande inte är våldtäkt utan oaktsam våldtäkt. Inget andrahandsyrkande finns.

Tingsrätten gör bedömningen att det sms HM skickat till målsäganden, där han ber om ursäkt och skriver att han inte visste att hon inte ville ha samlag med honom, stöder bedömningen att han inte misstänkt att målsäganden inte deltog frivilligt. I stället menar tingsrätten att ”den uteblivna responsen”¹²⁹ från målsäganden gav HM anledning att tänka över om hon verkligen ville ha samlag med honom. Tingsrätten anser att HM borde ha insett risken för att målsägandens deltagande inte var frivilligt och att det ankommit på honom att tillförsäkra sig att samtycke fanns. Hovrätten menar, å sin sida, att HM måste ha insett att det fanns en risk att målsäganden inte deltog frivilligt och att denna insikt borde kommit till honom via målsägandens beteende, att det var första gången de träffades och att målsäganden druckit alkohol medan han själv var nykter.

4.10 Fall 6¹³⁰

Den tilltalade mannen (OH) och målsäganden gick båda på samma internatskola. De inledde en relation men var i början inte sexuellt aktiva. Efterhand har de haft sexuellt umgänge genom att målsäganden utfört oralsex på OH som också utfört oralsex på målsäganden. De har vid något tillfälle också haft vaginalt samlag eller åtminstone har OH enligt målsäganden utfört handlingar jämförliga med samlag på henne. Målsäganden uppger att hon inte medverkat frivilligt i de sexuella handlingarna. I tingsrätten innehåller åtalet flera åtalpunkter men det är bara åtalpunkt ett som överklagas till hovrätten vilket gör de övriga ointressanta för detta arbete. Det är utrett att oralsex givits av

---

¹²⁹ Ibid. s. 20.

¹³⁰ Svea hovrätts dom av den 1 november 2021 i mål B 10431–21.

målsäganden på OH. Det är också utrett att målsäganden fick svårt att andas och fick panik och att OH hållit fast hennes huvud och att målsäganden fått rycka sig loss för att avsluta oralsex. Det råder oenighet kring frivilligheten till oralsex, utrett är att målsäganden, när det blev obehagligt för henne, inte längre ville delta i den sexuella handlingen och att OH höll fast målsägandens huvud varvid hon tvingades rycka sig loss för att avsluta oralsex.

Tingsrätten konstaterar att det i åtalspunkten som är relevanta för denna uppsats rör sig om så kallat tjatsex. Rådmannen i tingsrätten förklarade sig skiljaktig avseende åtalspunkt ett. Han menar att det måste ha framstått som en klar risk för den tilltalade att målsäganden inte deltog frivilligt eftersom han måste ha märkt att hon försökte dra bort sitt huvud när hon gav honom oralsex. Det är inte visat att OH varit likgiltig inför att målsäganden inte ville delta men han måste, enligt rådmannen, anses ha handlat grovt oaktsamt. Därför anser rådmannen att han ska dömas för oaktsam våldtäkt.

Hovrätten gör i tre av fyra åtalspunkter samma bedömning som tingsrätten och ändrar därmed inte tingsrättens dom i dessa delar.

Vad gäller åtalspunkt ett ansluter sig hovrätten, i allt väsentligt, till de bedömningar tingsrätten gjort av parternas respektive berättelser samt den värdering av bevisningen som tingsrätten gjort. Detta innebär att hovrätten anser att målsägandens berättelse varit över lag trovärdig. Däremot anser hovrätten att OH påtagligt förringat sin egen roll i de aktuella händelseförloppen, på ett sätt som inte framstår som trovärdigt. Hovrätten anser det motbevisat att målsäganden, som uppgivits av OH, skulle ha varit pådrivande i olika avseenden.

Enligt hovrätten är det inte utrett att OH i gärningsögonblicket insåg att målsäganden inte deltog frivilligt men med hänsyn till att målsäganden uttryckt en ovilja till att ha sex och att OH var tvungen att använda visst våld måste han ha misstänkt att det fanns en avsevärd risk att målsägandens deltagande inte var frivilligt. Hovrätten anser att uppsåt i form av likgiltighet hos OH inte föreligger, detta stöds av hans agerande efter den sexuella handlingen och att han i efterhand velat försäkra sig om att de sexuella handlingarna varit ömsesidiga. Hovrätten beaktar också att OH vid tillfället endast var 15 år gammal och hänvisar till NJA 2016 s. 763. Sammantaget, menar hovrätten, är det inte ställt utom rimligt tvivel att OH var likgiltig inför att målsäganden inte deltog frivilligt och därmed kan han inte dömas för uppsåtlig våldtäkt.

Däremot menar hovrätten att OH, med bakgrund av diskussionerna som målsäganden och han haft innan de gick in i duschen, och med hänsyn till hans ovan konstaterade misstanke om den tydliga risken för att målsäganden faktiskt inte ville ha sex, borde han ha förvissat sig om hennes frivillighet. Att han trots detta, handlade som han gjorde, anser hovrätten utgör ett medvetet

risktagande som måste anses vara grovt oaktsamt och OH döms därför för oaktsam våldtäkt.

4.10.1 Kommentrar

Tingsrätten för resonemang kring hur snabbt en gärningsman måste upptäcka och avbryta ett ofrivilligt deltagande i en sexuell handling vilket verkar som en omöjlig sak att utreda. Hovrätten tar inte fasta på detta resonemang utan fokuserar på det som anses visat att OH måste ha vetat och uppmärksammat vid gärningstillfället, att målsäganden uttryckt sin ovilja inför ett sexuellt handlande i duschen samt att han behövt använda visst våld för att förmå henne att genomföra oralsexet.

4.11 Fall 7¹³¹

Ostridigt i målet är att målsäganden och dennes väninna N var på fest hos den tilltalade. Det var cirka tio personer på festen och målsäganden och väninnan N var de enda kvinnorna. Vid ett tillfälle har målsäganden och den tilltalade (HT) befunnit sig ensamma i ett rum då HT skulle ordna med målsägandens hår. De hade vid detta tillfälle samlag med varandra.

Tingsrätten¹³² för ett flera sidor långt resonemang kring bevisvärdering i allmänhet och vittnesutsagor och partsutsagor i synnerhet. Bland annat menar tingsrätten att det efter Högsta domstolens avgöranden innehållande förtydliganden om hur bedömningen av utsagor kan ske,¹³³ skett ”en förskjutning som har att göra med vilka parametrar man laborerar med vid utsagevärdering och hur man kontextuellt förhåller sig till en lämnad berättelse”.¹³⁴ Tingsrätten fortsätter med att konstatera att denna förskjutning ”kan sägas innebära att man har åstadkommit såväl en breddning som en fördjupning av analyserna, bedömningarna och värderingarna av förhørsutsagor”¹³⁵ och att det är denna utgångspunkt som tingsrätten anammat och tillämpat vid de värderingar och bedömningar som gjorts i målet.

Vid bedömningen av HT:s och målsägandens berättelser finner tingsrätten dem båda sannolika. De innehåller enligt tingsrätten inte heller några svårförklarliga moment eller uppenbara orimligheter vilket gör att tingsrätten menar att inget motiverar att man bortser helt från någonderas uppgifter. Fram till att parterna befinner sig ensamma i sovrummet stämmer deras uppgifter också

---

¹³¹ Svea hovrätts dom av den 18 maj 2022 i mål B 8151–21.

¹³² Attunda tingsrätts dom av den 2 juni 2021 i mål B 5092–20.

¹³³ Tingsrätten hänvisar till: NJA 1980 s. 725, 1988 s. 40, 1992 s. 446, 1993 s. 616, 1996 s. 176, 2005 s. 712, 2009 s. 447 och 2010 s. 671.

¹³⁴ Attunda tingsrätts dom av den 2 juni 2021 i mål B 5092–20, s. 13.

¹³⁵ Ibid.

överens och även vissa detaljer om vad som sker i sovrummet är i inte obetydliga delar samstämmiga, noterar tingsrätten.

De avgörande frågorna är, enligt tingsrätten, om den sexuella samvaron skett frivilligt och om så inte var fallet vad den tilltalade uppfattat, eller bort uppfatta, i fråga om målsägandens ofrivillighet. Tingsrätten tar i sin bedömning fasta på att händelseförloppet varit väldigt snabbt. Från att målsägandens kläder tagits av till att HT penetrerade henne har skeendet gått i ett. Tingsrätten anser det genom de av målsäganden lämnade uppgifterna visat att hon vid åtminstone två tillfällen sagt ”vänta”. Tingsrätten resonerar kring vad detta ”vänta” kunnat innebära och landar i uppfattningen att målsäganden blivit överrumplad av det snabba händelseförloppet och – som hon själv också uppgett – blivit närmast paralyserad. Tingsrätten finner ingen anledning att betvivla detta.

Tingsrätten kommer till slutsatsen att målsägandens upprepade ”vänta” måste ha sänt HT en tydlig signal om att det pågående inte är önskvärt, i det läget, menar tingsrätten, måste den tilltalade ha insett att det kunde vara så att målsäganden inte ”var med på noterna”.¹³⁶ Enligt tingsrätten borde HT i detta läge tillsett att fortsätta sexuella handlingar skedde med målsägandens samtycke. Detta har han inte gjort utan i stället fortsatt och tämligen omgående penetrerat målsäganden. Agerandet måste, enligt tingsrätten, utgöra ett sådant grovt oaktsamt handlande – så kallad omedveten oaktsamhet – som är straffbart enligt bestämmelsen om oaktsam våldtäkt. Därutöver anser tingsrätten det inte styrkt att HT har agerat med faktisk insikt, dvs. uppsåt i någon form. HT döms av tingsrätten för oaktsam våldtäkt.

Hovrätten konstaterar kortfattat att det genom presenterad bevisning är visat att målsäganden inte deltagit frivilligt i samlaget. Liksom tingsrätten finner hovrätten att HT inte agerat med uppsåt men att han agerat grovt oaktsamt. Därmed kommer hovrätten till samma slutsats som tingsrätten och lämnar domen därifrån oförändrad. Således döms HT för oaktsam våldtäkt.

En nämndeman i hovrätten förklarar sig skiljaktig till domen och skriver utan närmare motivering att hon inte anser att HT, vid tiden för gärningen, varit grovt oaktsam beträffande omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt och att han därmed ska frikännas från ansvar för oaktsam våldtäkt.

4.11.1 Kommentar

Ett ”vänta” kan objektivt sett, enligt tingsrätten, innebära flera olika saker, men eftersom målsäganden förklarat att hon vid händelsen blivit närmast paralyserad, väljer tingsrätten att tolka hennes ”vänta” som att hon blivit

---

¹³⁶ Ibid. s. 14.

överrumplad av det snabba händelseförloppet. Tingsrätten för inget resonemang kring vad HT kunde ha gjort för att förvissa sig om målsägandens inställning utan konstaterar kortfattat att han borde ha gjort något. Det är avsaknaden av agerande i frågan om att säkerställa frivilligheten hos målsäganden samt den snabba penetreringen som rätten anser varit grovt oaktsam. Ingen av domstolarna för något vidare resonemang kring vad den tilltalade kunde ha gjort.

4.12 Fall 8¹³⁷

Målsäganden och den tilltalade mannen (JE), träffades på en privat fest. De hade inte träffats tidigare. Under kvällen uppstod tycke dem emellan och när målsägandens vänner lämnade festen stannade hon kvar tillsammans med JE. De gick gemensamt in på toaletten där de kysstes och smekte varandra på ett sexuellt sätt. Målsäganden menar att JE, mot hennes vilja, fört in ett finger i hennes anal, hon har då tagit tag i hans hand och tagit undan den från området. De rörde sig därefter ut i lägenhetens soffa där målsäganden, enligt egen utsago frivilligt, genomförde oralsex på JE. Vid något tillfälle i soffan befann sig målsäganden ovanpå JE och denne har då återigen fört in sitt finger i målsägandens anal. Totalt har han, enligt målsäganden gjort detta tre gånger, det är dock oklart om det skett två gånger inne i badrummet och en gång i soffan eller omvänt. Därefter följer JE målsäganden hem och innan de skiljs åt utför målsäganden återigen oralsex på JE.

Målsäganden framhåller att hon deltagit frivilligt i delar av den sexuella samvaron, det hon inte samtyckt till är att få ett finger i sin anal. Tingsrätten konstaterar att det föreligger en ord mot ordsituation i fråga om det objektiva händelseförloppet. Vidare menar tingsrätten att det inte finns något som talar för att målsägandens berättelse ska få företräde framför JE:s. Därmed finner tingsrätten att det inte är bevisat att JE fört in sitt finger i målsägandens anal på det sätt som åklagaren påstått och därför frikänns han från åtalet för våldtäkt och oaktsam våldtäkt.

Rådmannen i tingsrätten var skiljaktig i skuldfrågan och påpekade följande. Målsägandens berättelse har varit fri från överdrifter och innehöll flera självutlämnande detaljer. En sammanvägning av åklagarens bevisning leder till slutsatsen att den är tillräcklig för att beviskravet ska vara uppfyllt, frågan är då om JE:s berättelse förändrar bevisläget. Även JE:s berättelse har enligt rådmannen varit lång och detaljrik men rådmannen uppfattar hans uppgifter i många delar som tillrättalagda och ger intryck av att han velat bagatellisera eller tona ner sitt agerande. Sammantaget finner därför rådmannen att de uppgifter som JE lämnat inte påverkar den värdering av bevisningen som gjorts

---

¹³⁷ Svea hovrätts dom av den 20 maj 2022 i mål B 11609–21.

tidigare och därmed har åklagaren lyckats visa att JE fört in sitt finger i målsägandens anal tre gånger och att målsäganden inte deltagit frivilligt.

Rent allmänt, påpekar rådmannen, måste en person som för in ett finger i någon annans anal utan att först diskutera detta med vederbörande inse att det finns en risk att den andra personen inte deltar frivilligt. Sammantaget finner alltså rådmannen att JE måste ha insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt. Utredningen ger dock inte stöd för att JE skulle genomfört handlingen om han vetat att målsäganden inte deltog frivilligt och därmed är uppsåt inte bevisat och JE ska inte dömas för uppsåtlig våldtäkt. Däremot anser rådmannen att JE varit grovt oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt och därmed ska han dömas för oaktsam våldtäkt.

Hovrätten ansluter sig till den rättsliga utredning tingsrätten gjort för relevanta utgångspunkter och den praxis som aktualiseras i målet. Hovrätten ansluter sig också till de skäl som den skiljaktiga rådmannen i tingsrätten fört fram och anser att det är målsägandens berättelse som ska ligga till grund för bedömningen. Därmed anser hovrätten det ställt utom rimligt tvivel att JE fört in sitt finger i målsägandens anal tre gånger och att målsäganden inte deltagit frivilligt. Hovrätten konstaterar att handlingen är jämförlig med samlag och att de objektiva förutsättningarna för oaktsam våldtäkt därmed är uppfyllda.

Hovrätten menar att det inte är ställt utom rimligt tvivel att JE, innan målsäganden uttryckt ovilja i badrummet, faktiskt misstänkte eller måste ha insett risken att målsäganden inte deltog frivilligt. I stället menar hovrätten att detta är något han borde ha misstänkt eller insett, detta innebär att JE agerat med så kallad omedveten oaktsamhet. Eftersom det endast är de mest allvarliga formerna av sådan oaktsamhet som leder till straffansvar anser hovrätten att det i detta skede av händelseförloppet inte rör sig om ett så påtagligt straffvärt handlande att det ska leda till straffansvar för oaktsam våldtäkt.

JE har dock i det direkt efterföljande skedet återigen fört in sitt finger i målsägandens anal vid två tillfällen och enligt hovrätten kan det inte råda något tvivel om att han vid denna tidpunkt faktiskt misstänkte eller måste ha insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt. Därmed kan han enligt hovrätten inte undgå ansvar för oaktsam våldtäkt. Gärningen är inte heller att betrakta som mindre allvarlig, därmed ändrar hovrätten tingsrättens dom i denna del.

Den tillförordnade hovrättsassessorn förklarade sig skiljaktig vad gäller hur många gånger JE fört in sitt finger i målsägandens anal. Han anser inte att det är erforderligt utrett att detta skedde vid tre tillfällen. Eftersom detta utgör en central del av åtalet för oaktsam våldtäkt, anser hovrättsassessorn försiktigtvis, att det är utrett att JE fört in sina fingrar två gånger i målsägandens anal,

varav det ena är straffbart. Detta innebär att han, till skillnad från hovrättens majoritet, anser att JE ska dömas till ansvar för oaktsam våldtäkt bestående i att han fört in sitt finger i målsägandens anal vid ett tillfälle.

4.12.1 Kommentar

En omständighet som inte nämns överhuvudtaget i detta rättsfall är graden av berusning hos de inblandade parterna, något som i flera andra av rättsfallen tycks ha en relativt central betydelse, vilket jag återkommer till i analysen.¹³⁸ En annan skillnad är att målsäganden i detta fall frivilligt deltagit i vissa delar av den sexuella samvaron och att det bara är just att den tilltalade fört in sitt finger i hennes anal som hon inte samtyckt till.

4.13 Fall 9¹³⁹

Målsäganden och den tilltalade mannen (EA) kände varandra och hade haft samlag en gång. Den aktuella händelsen skedde när de var hemma hos EA, låg i hans säng och tittade på TV. Det anses av tingsrätten utrett att EA har fört in sina fingrar i målsägandens vagina utan att försäkra sig om att hon deltog frivilligt samt att han uppfattade att målsäganden var vaken.

Tingsrätten frikänner mannen då det inte framkommit något som tyder på att omständigheterna var sådana att EA borde ha förstått att målsäganden inte deltog frivilligt. I vart fall, menar tingsrätten, kan den oaktsamhet som förelagat inte anses som så påfallande klandervärd att den ska bedömas som grov och föranleda straffansvar. EA ska därför frikännas.¹⁴⁰

Hovrätten delar fullt ut tingsrättens bedömning att EA vid ett tillfälle förde in sina fingrar i målsägandens vagina och att målsäganden inte deltog frivilligt. Vidare anser hovrätten att det inte är visat att målsäganden sov när detta skedde, hon har därmed inte befunnit sig i en särskilt utsatt situation. Hovrätten anser också att EA avbröt sitt handlande när han inte fick något gensvar från målsäganden.

När det gäller frågan om uppsåt och vad EA insett eller bort inse, ger utredningen, enligt hovrätten, inte stöd för att EA har haft uppsåt i förhållande till den omständigheten att målsäganden inte deltog frivilligt och han ska därför inte dömas för våldtäkt.

När det gäller grov oaktsamhet, konstaterar hovrätten att bedömningen i det enskilda fallet får ta sin utgångspunkt i vad som är utrett om gärningen och omständigheten kring denna. Av särskild betydelse är vilka tecken som fanns

---

¹³⁸ Jfr rättsfall nr.

¹³⁹ Svea hovrätts dom av den 28 oktober 2022 i mål B 10524–22.

¹⁴⁰ Västmanlands tingsrätts dom av den 19 augusti 2022 i mål B 1029–22. Tingsrätten noterar särskilt i Bilaga 1 att den tilltalade är under 18 år.

på att den andra personen inte deltog frivilligt och vad gärningspersonen kunde ha uppmärksammat om detta, liksom hur personernas relation och tidigare samvaro har gestaltat sig.¹⁴¹

Hovrätten pekar i denna del på omständigheten att parterna kramades och ”myste” tillsammans under kvällen och att deltagandet då var ömsesidigt. De hade umgåtts på liknande sätt tidigare och även haft samlag vid ett tillfälle. När målsäganden vid tidigare tillfällen inte velat delta i intim kontakt har hon tydligt visat detta. Vid den aktuella händelsen har EA inte uppmärksammat att målsäganden visade några tecken på att hon inte ville och EA har uppgett att hon vid något tillfälle lagt sitt ben över honom. Enligt målsägandens egna uppgifter kan hon någon gång under händelseförloppet ha lagt sig på rygg. Vidare har EA uppgett att han, så fort han märkte att han inte fick den respons han önskade, upphörde med sitt försök. Mot denna bakgrund är det enligt hovrättens bedömning inte visat att EA misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt. Omständigheterna har heller inte varit sådana att EA:s omedvetna oaktsamhet varit så klandervärd att den är straffbar. Därför anser hovrätten, i likhet med tingsrätten att EA inte ska dömas för oaktsam våldtäkt. Tingsrättens dom ska alltså inte ändras.

4.13.1 Kommentar

I detta mål påverkar parternas tidigare umgänge och det faktum att målsäganden vid tidigare tillfällen tydligt visat när hon inte ville delta i sexuellt umgänge liksom den tilltalades agerande då han avbrutit då den önskade responsen uteblev, rättens bedömning av vad han borde ha misstänkt kring förhållandet om målsägandens frivilliga deltagande. Däremot tycks det som att rätten anser att den tilltalade borde ha klargjort frivilligheten hos målsäganden och dessutom kunde gjort detta men att hans icke agerande inte varit av sådan grad att den varit att betrakta som grov. Något resonemang kring vad om förleder denna slutsats förekommer dock inte i domskälen.

4.14 Fall 10¹⁴²

Målsäganden och den tilltalade mannen (MM) hade haft en relation i cirka tre år. Målsäganden lämnade sedan relationen. Den aktuella händelsen inträffade ungefär en månad innan relationen tog slut. Genom MM:s egna uppgifter är det utrett att han under den aktuella kvällen har haft ett vaginalt samlag med målsäganden.

Tingsrätten anser inte bevisningen stark nog för att det ska anses styrkt att MM gjort sig skyldig till den åtalade gärningen. Åtalet ska därför ogillas.¹⁴³ I sin bedömning tar tingsrätten i beaktande vad som anges i lagstiftningens

---

¹⁴¹ Hovrätten hänvisar i denna del till NJA 2022 s. 237, p. 13.

¹⁴² Svea hovrätts dom av den 10 november 2022 i mål B 14706–21.

¹⁴³ Södertörns tingsrätts dom av den 10 november 2021 i mål B 188–21.

förarbeten om att ett visst utrymme måste finnas att bedöma ett sexuellt närmande mot en sovande person som tillåtet.¹⁴⁴

Hovrätten anser, liksom tingsrätten, att det är utrett att MM vid aktuellt tillfälle haft ett vaginalt samlag med målsäganden. Vidare delar hovrätten tingsrättens bedömning att målsäganden framstår som trovärdig. Med stöd av vittnesuppgifter och ett mejl skickat till brottsofferjouren anser hovrätten det också visat att hon under kvällen gett uttryck för att hon inte ville ha sex och att MM då slutat smeka henne samt att hon inledningsvis sov när MM genomförde det vaginala samlaget.

Hovrätten finner, i likhet med tingsrätten, att det inte kan uteslutas att målsäganden under sömnen rörde sig och andades på det sätt som MM berättat om. Därmed finns det enligt hovrätten inte stöd för att MM insåg att målsäganden sov och inte deltog frivilligt när han genomförde samlaget med henne. Det finns inte heller stöd för att MM insåg att det fanns en risk att målsäganden fortfarande sov och därför inte deltog frivilligt. Vidare har MM berättat att han avbröt samlaget när han fick uppfattningen att målsäganden inte deltog så aktivt som hon brukade göra. Inte heller denna uppgift motsägs enligt hovrätten av utredningen i övrigt. Båda parter har dessutom berättat att MM vid tidigare tillfällen avbrutit sexuella aktiviteter när han uppfattat att målsäganden inte velat delta. Det finns därför, menar hovrätten, inte heller något som tyder på att MM, även om han skulle ha insett att det fanns en risk för att målsäganden sov och inte deltog frivilligt, skulle ha förhållit sig likgiltig inför denna omständighet. Den återopade sms-konversationen leder inte hovrätten till någon annan slutsats. Därmed ska MM inte dömas för att uppsåtligt ha våldtagit målsäganden.

Hovrätten har tidigare i utredningen konstaterat att MM faktiskt inte misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt och prövar då i stället om MM varit omedvetet oaktsam. Hovrätten uppger att det som skulle kunna tala för att MM borde ha förstått att målsäganden inte deltog frivilligt är att hon tidigare under kvällen sagt att hon inte ville ha sex. Målsäganden har uppgett att hon därefter somnade om och har inte kunnat ange hur länge hon sov innan hon vaknade av att MM penetrerade henne. Enligt MM skedde händelsen mitt i natten efter att även han sovit en stund. Ingenting tyder alltså på att MM:s närmanden skedde i omedelbar anslutning till att målsäganden avvisat honom. Eftersom parterna haft en överenskommelse om att sex mellan dem skulle kunna inledas när den andre sov och MM genom målsägandens rörelser och andning uppfattat att han inledningsvis fått den respons han brukade få,

---

¹⁴⁴ Se prop. 2017/18:177 s. 40. ”När det gäller sömn går det heller inte att bortse från att det mellan personer som känner varandra kan vara så att det inte är främmande att väcka parten med sexuella närmanden. Sett i sitt rätta sammanhang ska ett sådant handlande inte rimligen bedömas som brottsligt. Trots att en klar utgångspunkt är att det ska anses otillbörligt att i sexuellt syfte närma sig en person som sover bör det finnas ett visst utrymme för att bedöma sexuella handlingar som riktar sig mot en sovande person som tillåtna.”

anser hovrätten vid en samlad bedömning att MM i vart fall inte varit oaktsam på ett så påfallande klandervärt sätt att oaktsamheten ska bedömas som grov. MM ska därför inte heller dömas för oaktsam våldtäkt. Tingsrättens domslut ska därför inte ändras.

4.14.1 Kommentar

Här framstår tiden som förflutit mellan ett avvisande och en sexuell handling som viktig. Att den sexuella handlingen inte utförts i omedelbar anslutning till avvisandet pekar, enligt rätten, på att avvisandet kvarstod eftersom parterna hade en överenskommelse om att sex kunde inledas när den andre sov. Den tidigare överenskommelsen är med det sagt av större vikt än målsägandens senaste avvisande, åtminstone sammantaget med övriga omständigheter. Enligt min tolkning av NJA 2019 s. 668 är ett avvisande giltigt fram till det att det kommer till uttryck på något sätt - minspel, handling eller kroppsuttryck – att viljan ändrats vilket gör att slutsatsen i detta mål, att gärningen inte begicks i omedelbar anslutning till avvisandet, får anses gå emot vad HD tidigare meddelat.

Hovrättens dom meddelades i november 2022, fyra månader efter HD:s avgörande i NJA 2022 s. 237 som kom i april samma år. Med tanke på att hovrätten använt sig av det i HD använda uttrycket ”påfallande klandervärd” kan antas att denna tagit intryck av prejudikatet.

4.15 Fall 11¹⁴⁵

Ostridigt i detta mål är att den tilltalade mannen (PN) och målsäganden träffats en kväll för att ha sex och att de hade frivilliga samlag direkt före gärningarna i åtalpunkt ett, vilka bestod av samlag och av att PN fört in sina fingrar i målsägandens underliv. Klarlagt är också att målsäganden under det frivilliga samlaget fick ont och inte längre ville delta. Uppgifterna om vad som hände därefter och vad som sades skiljer sig åt mellan parterna. Målsäganden beskriver ett relativt kort händelseförlopp medan PN beskrivit ett något längre. Även uppgifterna om hur många fingrar som förts in i målsägandens underliv skiljer sig åt. På fråga har målsäganden uppgett att eftersom det gjordes så ont måste det ha varit flera fingrar.

Tingsrätten dömer PN till ansvar för oaktsam våldtäkt för den handling som utfördes på kvällen. Vad gäller åtalpunkten om händelsen på morgonen efter anser tingsrätten att den oaktsamhet som PN då visat inte kan anses så påfallande klandervärd att den ska bedömas som grov och föranleda straffansvar. Åtalet för gärningen på morgonen ogillas därför. Till hovrätten överklagas endast gärningen som begicks på kvällen.

---

¹⁴⁵ Hovrättens dom av den 24 april 2023 i mål B 11951–22.

Hovrätten finner på av tingsrätten anförda skäl att det är tillförlitligen utrett att PN fört in ett finger i målsägandens vagina trots att hon dessförinnan förklarar att hon inte ville ha mer sex. Hovrätten delar tingsrättens uppfattning att PN då borde ha förstått att målsäganden inte ville ha mer sex. Hovrätten menar att gärningen är att jämföra med samlag men att det av målsägandens uppgifter framgår att den var helt kortvarig. Vid bedömningen av om gärningen är att anse som mindre allvarlig menar hovrätten att den har att göra en helhetsbedömning och då särskilt beakta att det är fråga om en så kallad omedveten oaktsamhet från PN, att parterna hade en enbart sexuell relation, att fråga var om en sexuell handling i anslutning till ett frivilligt samlag samt att penetrationen var helt kortvarig. Hovrättens uppfattning om gärningen blir, vid en samlad bedömning, att med hänsyn till det nyss nämnda omständigheterna, är den att bedöma som mindre allvarlig.¹⁴⁶ Med hovrättens bedömning ogillas åtalet.

4.15.1 Kommentar

Den tilltalade anses ha varit omedvetet oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt. Detta eftersom han, trots att målsäganden uttryckt att hon inte ville ha mer sex, fört in sitt finger i hennes underliv. När hovrätten konstaterat detta övergår den till att pröva om gärningen varit att anse som mindre allvarlig så något resonemang kring graden av oaktsamhet förs inte. Gärningen bedöms av hovrätten som mindre allvarlig på grund av att fråga var om en omedveten oaktsamhet, att parterna hade en enbart sexuell relation, att det var fråga om en sexuell handling i anslutning till ett frivilligt samlag samt att penetrationen var helt kortvarig. Alla dessa omständigheter ger anledning att återkomma till dem i analysen.

4.16 Fall 12¹⁴⁷

Tingsrätten ansåg det klarlagt att den tilltalade mannen (OL) genomfört ett samlag med målsäganden som inte deltog frivilligt. Samlaget inleddes frivilligt men målsäganden gav under samlaget uttryck för att det gjorde ont och att hon inte ville fortsätta. Trots att frivilligheten upphört avbröt OL inte samlaget. OL och målsäganden hade träffats regelbundet under cirka fyra månader då den åtalade händelsen ägde rum. De hade ofta sex med bådassamtycke och på ett hårdhänt sätt. Det var OL som var den dominanta vid den sexuella samvaron då han kunde hålla fast målsäganden, ge henne örfilar, ta struvtag och spotta på henne samt kalla henne nedsättande saker.¹⁴⁸

Tingsrätten bedömer, trots svårigheterna med att värdera förutsättningarna i den aktuella kontexten med parternas dittillsvarande sexliv, att det var påkallat för OL att försäkra sig om frivilligheten när målsäganden sade sig ha ont.

---

¹⁴⁶ Hovrätten hänvisar till prop. 2017/18:177 s. 48 f. och 84 f. samt NJA 2022 s. 237.

¹⁴⁷ Svea hovrätts dom av den 16 oktober 2023 i mål B 13277–21.

¹⁴⁸ Falu tingsrätts dom av den 12 oktober 2021 i mål B 4072–20.

Tingsrätten anser dock inte att hans oaktsamhet kan kvalificeras som klart klandervärd på det sätt som krävs för straffbarhet. Åtalet ogillas därför.

Hovrätten anser, i likhet med tingsrätten, att det är utrett att OL inte avbröt samlaget trots att målsäganden inte längre deltog frivilligt samt gav uttryck för att det gjorde ont och att hon inte ville fortsätta. I frågan om OL varit grovt oaktsam gör hovrätten följande överväganden. Både målsägandens och OL:s uppgifter framstår som trovärdiga och tillförlitliga. Inget annat är visat än att målsäganden agerade och uttryckte sig på samma sätt som hon brukade göra när de hade sex. Det är inte heller visat att målsäganden låg på rygg under den del av samlaget som var ofrivilligt eller att OL någon gång under samlaget såg att målsäganden grät. Mot denna bakgrund finner hovrätten att det inte är styrkt att OL insåg risken för att målsäganden inte längre deltog frivilligt. Han har alltså, enligt hovrätten, inte varit medvetet oaktsam.

När det gäller bedömningen av omedveten oaktsamhet tillägger hovrätten, utöver vad tingsrätten redogjort för, att det endast finns ett begränsat utrymme att bedöma omedveten oaktsamhet som grov. Det måste, fortsätter hovrätten, röra sig om ett kvalificerat och markant avsteg från det aktsamhetskrav som kan ställas i den förevarande situationen. Oaktsamheten ska framstå som klart klandervärd.¹⁴⁹

Hovrätten anser, i likhet med tingsrätten, att OL inte säkert kunde veta om målsäganden sade ifrån på riktigt eller om hon agerade som en del av rollspellet men mot bakgrund av att målsäganden uttryckte sig kraftfullare än tidigare anser hovrätten dock att OL borde ha förstått att hon inte längre deltog frivilligt i samlaget. Vidare, menar hovrätten, hade det varit enkelt för OL att fråga målsäganden för att få klarhet. OL har alltså enligt hovrätten varit omedvetet oaktsam. Hovrätten menar dock att mot bakgrund av vad som framkommit om hur parternas sexliv tidigare gestaltat sig och att OL berättat att han inte förstod att målsäganden var ledsn förrän efter samlaget, att hans oaktsamhet inte är att bedöma som så klandervärd att den är att bedöma som grov. Åtalet ogillas därför och tingsrättens dom fastställs i fråga om skuld.

4.16.1 Kommentar

Även i detta mål spelar parternas tidigare sexuella relation roll i bedömningen av graden av oaktsamhet. Dock för hovrätten ett något utförligare resonemang kring vad som utgör den omedvetna oaktsamheten. Domstolen konstaterar att trots att den sexuella relationen tidigare innehållit inslag då målsäganden spelat en roll där hon bett den tilltalade att sluta, borde den tilltalade denna gång förstått att hon menade allvar eftersom hon sade ifrån på ett kraftfullare sätt. Det hade varit enkelt för den tilltalade att fråga målsäganden menar hovrätten. Trots detta menar hovrätten att gärningen inte är att bedöma som så

---

¹⁴⁹ Hovrätten hänvisar till NJA 2022 s. 237.

klandervärd att den är att betrakta som grov. Detta eftersom parternas tidigare sexuella relation haft den karaktär den haft samt att den tilltalade inte förstått att målsäganden grät förrän efteråt.

5 Analys

Vid genomgången av de utvalda rättsfallen för detta arbete har det framkommit att den tilltalade frikänns i åtta (8) av de fjorton (14) fallen och döms i sex (6).¹⁵⁰ I alla mål där den tilltalade frikänns, utom i Fall 11, baseras den frikännande domen på att oaktsamheten inte varit tillräckligt klandervärd. I Fall 11 är det i stället gärningens mindre allvarliga karaktär som frikänner den tilltalade.

Det som först slår mig när jag läser igenom fallen är avsaknaden av resonemang kring det som är av intresse för denna uppsats, nämligen den omedvetna oaktsamheten och graden av densamma. Några av domstolarna uttrycker inte ens utförligt att det är en omedveten oaktsamhet som bedömts föreligga utan konstaterar bara att agerandet inte varit så klart/påfallande klandervärd att det är att betrakta som grovt.¹⁵¹

5.1 Om omedveten oaktsamhet

Bevisen i våldtäktsmål består ofta av målsägandens och den tilltalades utsagor, eventuella vittnen eller annan stödbevisning i form av teknisk bevisning, digital kommunikation mellan parterna efter händelsen eller uppgifter om de inblandades berusningsgrad. Detta är också det som domstolen har att använda sig av då de ska utreda om det är fråga om en sexuell handling jämförlig med samlag, om målsägandens deltagande varit frivilligt samt om den tilltalade haft uppsåt eller varit grovt oaktsam i förhållande till om målsäganden deltagit frivilligt.

Det är endast i ett av rättsfallen som domskälen innehåller en mer uttömmande utredning kring omedveten oaktsamhet (i tingsrättens domskäl) och medveten oaktsamhet (i hovrättens domskäl), nämligen Fall 5. Värt att notera är att detta rättsfall är det enda i urvalet där åklagaren i första hand yrkat ansvar för oaktsam våldtäkt.

Tingsrätten gör, i Fall 5, bedömningen att det sms den tilltalade skickat till målsäganden, i vilket han ber om ursäkt, stöder bedömningen att han inte misstänkte att målsäganden inte deltog frivilligt och alltså inte agerade med medveten oaktsamhet. I stället menar tingsrätten att det är den uteblivna responsen från målsäganden som borde gett den tilltalade anledning att tänka över om hon verkligen ville ha samlag med honom. Särskilt eftersom han inte kände målsäganden och de inte hade träffats tidigare samt att hon druckit alkohol under kvällen. Tingsrätten anser att den tilltalade borde insett risken för att målsägandens deltagande inte var frivilligt och att det ankommit på honom att tillförsäkra sig att samtycke fanns. Här framgår det åtminstone tydligare

---

¹⁵⁰ Den tilltalade döms i NJA 2019 s. 668 samt i fall 3, 5, 6, 7, 8 och frikänns i NJA 2022 s. 237 samt i fall 1, 2, 4, 9, 10, 11, 12.

¹⁵¹ Jfr NJA 2022 s. 237, fall 2, 4, 9, 10.

än i de andra fallen att det fanns något som den tilltalade borde ha gjort och att det var han som skulle göra detta. Det framgår också vad i utredningen som tyder på att oaktsamheten inte varit medveten, nämligen det sms den tilltalade skickat till målsäganden.

Hovrättens bedömning i Fall 5 blir, till skillnad från tingsrätten, att den tilltalades oaktsamhet varit medveten. Detta grundar domstolen i att målsäganden varit helt passiv under samlaget då hon ”frös till”, att hon varken haft ögonkontakt med den tilltalade eller berört honom. Den tilltalade måste, enligt hovrätten, mot bakgrund av dessa omständigheter ha insett att det fanns en risk att den målsägande inte deltog frivilligt. Hovrätten beaktar i detta sammanhang också att det var första gången den tilltalade träffade målsäganden samt att han var nykter men visste att hon druckit alkohol under kvällen.

I detta fall är alltså parternas tidigare relation av vikt men på ett annat sätt än andra, i analysen nämnda, fall där relationen i stället kom att avgöra att den tilltalade inte agerat grovt oaktsamt. I de fallen hade parterna haft en tidigare sexuell relation vilket fått domstolarna att göra bedömningen att den tilltalade inte kunnat avgöra vad målsäganden hade för inställning till de sexuella handlingarna, vid den aktuella händelsen, beroende på hur hon tidigare agerat. I Fall 5 kan den tilltalade inte heller avgöra målsägandens inställning men nu på grund av att de inte träffats tidigare eller kände varandra vilket beaktas då han bedöms ha agerat grovt oaktsamt.

Det framstår i jämförelse mellan Fall 5 och Fall 9, 10 och 12 att det krävs mer av en tilltalad som inte känner målsäganden och inte har någon tidigare sexuell erfarenhet tillsammans med henne. En tilltalad, som borde förstått att målsäganden inte deltog frivilligt och som dessutom ansågs enkelt kunna ha frågat henne, bedöms ha agerat omedvetet oaktsamt men inte klart klandervärt på grund av parternas tidigare gemensamma sexliv. Detsamma gäller den tilltalade som inte i omedelbar anslutning till ett tidigare avvisande, under samma kväll, genomfört ett vaginalt samlag med målsäganden då de haft en överenskommelse om att sex dem emellan kunde påbörjas när den andre sov.

En annan betydande omständighet är den att målsäganden vid tidigare sexuella handlingar tydligt visat när hon inte varit intresserad men i de aktuella sexuella händelserna har den tilltalade inte uppfattat några sådana tecken vilket lett till att oaktsamheten bedömts vara av normalgraden.¹⁵²

I Fall 6 finner hovrätten den tilltalade, som vid gärningstillfället var femton år, vilket hovrätten beaktat i sin bedömning, skyldig till oaktsam våldtäkt. Här uttrycker hovrätten att den tilltalade på grund av att målsäganden uttryckt ovilja mot att ha sex och att den tilltalade tvingats använda visst våld för att få målsäganden att genomföra oralsexet måste ha misstänkt att det fanns en avsevärd risk att målsäganden inte deltog frivilligt. Mot att den tilltalade hade

---

¹⁵² Fall 9 och delvis fall 12.

uppsåt till målsägandens ofrivillighet talar att han i efterhand velat försäkra sig om att den sexuella handlingen varit ömsesidig. Hovrätten finner dock att den tilltalade borde ha förvissat sig om hur det låg till med den målsägandes frivilliga deltagande, dels på grund av hans egen misstanke om att den sexuella handlingen inte var ömsesidig dels mot bakgrund av de diskussioner som varit kring sex innan parterna gemensamt gick in i duschen.

Målsäganden i Fall 8 har deltagit frivilligt i de sexuella handlingarna men uppgett att hon inte deltagit frivilligt i att den tilltalade vid flera tillfällen fört upp sina fingrar i hennes anal. Här menar hovrätten att det föreligger omedveten oaktsamhet i det första skedet, alltså innan målsäganden verbalt och fysiskt uttryckt ovilja mot att den tilltalade fört in sina fingrar i hennes anal. Enligt hovrätten framstår det som att det i detta skede rådde en ömsesidigt sexuellt upphetsad stämning mellan parterna. Den tilltalade borde ändå, enligt hovrätten, ha misstänkt eller insett att frivillighet inte förelåg. Hovrätten motiverar inte varför, men ett inte alltför långdraget antagande är att de även i denna bedömning ansluter sig till den skiljaktiga meningen i tingsrätten. Denna anför att det rent allmänt måste vara så att en person som inte diskuterat i förväg om att föra in ett finger i den andres anal, måste inse att det finns en risk att den andre inte deltar frivilligt. Här kan utläsas en tolkning av vad som är "normalt" i en sexuell aktivitet mellan två personer som inte känner varandra.

Däremot, menar hovrätten, måste den tilltalade i det efterföljande skedet, då han återigen förde in sina fingrar i den målsägandes anal, ha insett risken för att målsäganden inte deltog frivilligt. Därmed föreligger en medveten oaktsamhet vilken den tilltalade hålls ansvarig för.

När det gäller parternas utsagor bedöms trovärdigheten och tillförlitligheten i dessa på olika sätt. I Fall 1 får den tilltalades uppgifter om sitt agerande och de överväganden han gjort avgörande betydelse när hovrätten friar honom från ansvar. Hans berättelse har varit utförlig och inga uppgifter som han lämnat talar för att han misstänkte eller anade att målsäganden inte deltog frivilligt. Det som framkommit talar inte, enligt hovrätten, för att han heller borde ha förstått att så var fallet.

Att en målsägande tidigare uttryckt ovilja mot att delta i sexuella handlingar med den målsägande, antingen genom digitala meddelanden eller direkta utsagor, bedöms olika av domstolarna. Högsta domstolen menar i sitt avgörande från 2019 att, eftersom målsäganden innan den tilltalade kom till hennes lägenhet meddelat honom att hon inte var intresserad av att ha sex med honom, måste han ha haft anledning att tro att hon faktiskt inte ville det. Att han måste ha haft denna insikt när han kom till hennes lägenhet och att det genom att han avbrutit samlaget då det inte kändes bra, är visat att han även haft denna insikt också efter det inledande skedet. Insikten har alltså bestått vid genomförandet vilket Högsta domstolen bedömer som en medveten oaktsamhet i

förhållande till att målsäganden inte deltog frivilligt. Min tolkning av detta prejudikat blir att en uttalad ofrivillighet att ha sex kvarstår tills annat meddelas via minspel, handling eller uttrycks verbalt. Även hovrätten i Fall 11 gör denna bedömning, att ett fysiskt och verbalt uttryck om ofrivillighet kvarstår i det efterföljande skedet. Likaså gör hovrätten i Fall 6 denna bedömning. Parterna har här haft en diskussion innan den sexuella handlingen där målsäganden uttryckt ovilja till att ha sex. Detta anser hovrätten talar för att den tilltalade borde förvissat sig om huruvida målsäganden deltog i den efterföljande sexuella handlingen frivilligt eller inte. I Fall 10 har hovrätten gjort bedömningen att en uttryckt ovilja att delta i sexuella handlingar är tidsbegränsad. I målet påpekas att penetrationen inte skett i omedelbar anslutning till den uttryckta oviljan och eftersom parterna haft en överenskommelse sedan tidigare att de fick påbörja sexuella handlingar när den andre sov, gäller inte målsägandens avvisande längre.

5.2 Om graden av oaktsamhet

Som konstaterats tidigare i denna uppsats är det i fall av omedveten oaktsamhet - då en gärningsman borde insett att målsäganden inte deltog frivilligt i den sexuella handlingen, kunde ha fått klarhet i detta genom enkla åtgärder samt hade förutsättningar att också göra detta – möjligt för en svensk domstol att bedöma avsaknaden av ett sådant agerande som grov oaktsamhet. Detta gör den omedvetna oaktsamheten straffbar när vissa förutsättningar föreligger. Lagstiftaren menade att det var klart klandervärd oaktsamhet som avsågs. Detta har Högsta domstolen genom sitt avgörande i NJA 2022 s. 237 kommit att ändra till påfallande klandervärd oaktsamhet.

Omständigheter som nämns vara avgörande för att oaktsamheten inte varit ett markant avsteg från förväntad aktsamhet är bland andra att:

- målsäganden vid tidigare ovilja kunnat göra den tilltalade uppmärksam på detta och att denne då genast upphört, att inget mer än målsägandens passivitet tydde på att hon inte deltog frivilligt¹⁵³
- samlaget har börjat frivilligt, att den tilltalade säger sig ha frågat målsäganden varpå denna ska ha svarat ”fortsätt”, samt att det är vanligt förekommande att ungdomar, på fester, dricker sig så berusade att de spy men att de efter att ha spytt kan återgå och delta i festen¹⁵⁴
- att parterna kramats och myst tidigare under kvällen, att parterna tidigare umgåtts på samma sätt och också haft samlag en gång tidigare, att målsäganden tidigare visat när hon inte velat delta i sexuella aktiviteter, att den tilltalade inte uppmärksammat några tecken på ofrivillighet, att målsägande sagt att hon vid något tillfälle under

---

¹⁵³ NJA 2022 s. 237.

¹⁵⁴ Fall 4.

händelseförloppet kan ha lagt sig på rygg, att den tilltalade avbrutit den sexuella handlingen då önskad respons uteblivit,¹⁵⁵

- att den sexuella handlingen inte genomförts i omedelbar anslutning till ett avvisande som målsäganden gett den tilltalade tidigare under kvällen, att parterna haft en överenskommelse om att sex kunde påbörjas när den andre sov, att målsägandens rörelser och andning kan ha gett den tilltalade uppfattningen att han fick den respons han brukade få.¹⁵⁶

I Fall 12 framför hovrätten att det visserligen föreligger en omedveten oaktsamhet då

- den tilltalade visserligen inte klart kunde veta men borde förstå att målsäganden inte deltog frivilligt då hon sa ifrån på ett kraftfullare sätt än hon brukade vid deras rollspel, samt
- att det hade varit enkelt för den tilltalade att fråga målsäganden.

Det som enligt hovrätten gör att den omedvetna oaktsamheten inte är att anse som klart klandervärd är

- karaktären på parternas tidigare sexliv, de hade vid flera tillfällen haft sex där den tilltalade agerat dominant samt även rape play, där den målsägande spelat rollen som ovillig, samt
- att den tilltalade inte uppfattat att målsäganden grät förrän efter den sexuella handlingen.

Detta kan jämföras med de fall där en omedveten oaktsamhet konstaterats och bedömts vara så klart klandervärd att den varit att betrakta som grov.¹⁵⁷ I dessa mål konstateras att

- det sätt på vilket den tilltalade påbörjade den sexuella handlingen i förening med vad den tilltalade visste om målsägandens nedsatta tillstånd¹⁵⁸
- den tilltalades sexuella handlingar inte var önskvärda, vilket han måste ha insett då målsäganden vid upprepade tillfällen sa "vänta"

---

¹⁵⁵ Fall 9.

¹⁵⁶ Fall 10.

¹⁵⁷ Fall 3, 7.

¹⁵⁸ Fall 3.

samt att händelseförloppet var snabbt, den tilltalade penetrerade målsäganden kort efter att de kommit in i sovrummet.¹⁵⁹

I ett av de utvalda fallen, Fall 11, frias den tilltalade då den sexuella handling han gjort, av hovrätten bedömdes vara mindre allvarlig. Hovrätten konstaterar att den tilltalade varit omedvetet oaktsam i förhållande till att målsäganden inte deltagit frivilligt i den sexuella handlingen. Dock menar hovrätten att just det, att handlingen är omedvetet oaktsam, särskilt ska beaktas vid bedömningen av om gärningen varit mindre allvarlig. I övrigt beaktar hovrätten att parternas relation var enbart sexuell, att handlingen utfördes i anslutning till ett frivilligt samlag samt att penetrationen var helt kortvarig. I den helhetsbedömning hovrätten gör blir bedömningen att gärningen varit mindre allvarlig.

5.3 Sammanfattning

Det framstår som klart att domstolarna inte har någon mall att följa när det kommer till omedveten oaktsamhet. Parternas beteende och tidigare relation kan vara avgörande men på helt olika sätt. Ett tidigare avvisande är inte alltid giltigt och att tidigare ha kunnat säga ifrån när den sexuella aktiviteten inte längre är önskvärd har legat målsägandena till last i de fall då de inte sagt ifrån, eller faktiskt sagt ifrån men där den tilltalade ursäktats med att han inte kunnat avgöra om det var allvarligt menat. Högsta domstolens avgörande från 2022 har inte klargjort förhållandena nämnvärt, snarare förvirrat dem i fråga om var gränsen för den normala aktsamhetsnormen går. Utöver detta kan en tilltalad anses ha varit omedvetet oaktsam när han i en sexuellt upphetsad situation (där båda anses delta lika mycket) för in ett finger i den andra persons anal. Detta är, enligt rådmannen i tingsrätten, ett avsteg från den normala aktsamhetsnormen. En sådan sexuell handling kräver en diskussion i förväg om för vilka typer av sexuella handlingar ett samtycke föreligger. Att gå så här långt, att gradera olika sexuella handlingar, tror jag leder in rättstillämpningen på slingrande stigar av oändliga resonemang kring vad ”normal” sexualitet är. Rådmannen i tingsrätten menar att gränsen, rent allmänt, för en normal sexuell handling godtagbar av rättstillämpningen och en handling som inte är aktsam nog går vid ett finger i någons anal. Hovrätten ansluter sig till rådmannens resonemang vilket ger skäl att även i framtiden ha ett öga på inom vilka gränser en normal sexuell handling befinner sig.

Sammanfattningsvis framstår vissa omständigheter som framträdande då den sexuella handlingen bedömts inte utgöra en klart/påfallande klandervärd handling. Parternas tidigare sexuella relation och hur denna gestaltas tas upp som en beaktansvärd omständighet i fyra av de analyserade fallen.¹⁶⁰ Även målsägandens agerande vid den aktuella sexuella händelsen i jämförelse med hennes agerande vid tidigare sexuella aktiviteter är en omständighet som

---

¹⁵⁹ Fall 7.

¹⁶⁰ Fall 9, 10, 11, 12.

domstolarna tar hänsyn till.¹⁶¹ Att den tilltalade avbrutit den sexuella handlingen har i alla de utvalda fallen, där omständigheten föreligger, utfallit positivt för honom.¹⁶²

De omständigheter som avgör om domstolen anser att en gärning inte varit klart/påfallande klandervärd är relativt enhetliga. Det är bland annat parternas tidigare relation och hur deras tidigare sexuella aktiviteter gestaltat sig, om den tilltalade avbrutit den sexuella handlingen i något skede av händelseförloppet och målsägandens agerande vid den aktuella händelsen i jämförelse med hennes tidigare agerande vid sexuella aktiviteterna med den tilltalade, som får betydelse i domstolarnas bedömning. När det gäller domstolarnas bedömningar när en omedveten oaktsamhet varit att betrakta som grov och därmed straffbar, framstår de omständigheter som avgör ännu inte som enhetliga. ”Ännu” eftersom bara två av de rättsfall jag funnit gällande omedveten oaktsamhet i mål om oaktsam våldtäkt inneburit att den tilltalade bedömts vara omedvetet oaktsam på ett sätt som varit klart/påfallande klandervärd.¹⁶³ I dessa mål kan framhållas att målsägandens passivitet beaktats av domstolarna liksom hur de sexuella handlingarna påbörjats eller genomförts.

---

¹⁶¹ Fall 9, 10, 12.

¹⁶² NJA 2019 s. 668, fall 1, 2, 3 (i tingsrättens bedömning), 9, 10.

¹⁶³ Fall 3,7.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Prop. 1983/84:105 *Om ändring av brottsbalken m.m.*

Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid.*

Prop. 2012/13:111 *En skärpt sexualbrottslagstiftning.*

Prop. 2017/18:177 *En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.*

Prop. 2021/22:231 *Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar.*

SOU 2010:71 *Sexualbrottslagstiftningen – utvärderingen och reformförslag.*

Diss.

Lainpelto, Katrin: *Stödbevisning i brottmål*, Jure förlag, Stockholm, 2012.

Schelin, Lena: *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Juridiska institutionen, Stockholms universitet, 2006.

Litteratur

Andersson, Ulrika: *Sexual Violence in Criminal Law: Presumptions, Principles and Premises in Relation to the Crime of Negligent Rape*, i: *The Criminalization of Violence Against Women: Comparative Perspectives*, Douglas H., Fitz - Gibbon, K., Goodmark, L. & Walklate, S. (red.), Oxford University Press, 2023.

Asp, Petter: *Sex och samtycke*, 1 uppl., Iustus förlag, Uppsala 2010.

Asp, Petter; Ulväng, Magnus, Jareborg Nils: *Kriminalrättens grunder*, 2 Uppl., Iustus förlag, 2013.

Brottsförebyggande rådet, *Våldtäkt från anmälan till dom – En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden*. Rapport 2019:9, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2019. https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70e18f68/1615395291012/2019_9_Valdtakt_fran_anmalan_till_dom.pdf hämtad 2023-11-22.

Brottsförebyggande rådet, *Den nya samtyckeslagen i praktiken - En uppföljning av 2018 års förändringar av lagreglerna rörande våldtäkt*, Rapport 2020:6, Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2020.

https://bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5306522c/1614334749612/2020_6_Den_nya_samtyckeslagen_i_praktiken.pdf hämtad 2023-11-24.

Dahlman, Christian: *Beviskraft – Metod för bevisvärdering i brottmål*. 1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2018.

Diesen, Christian: *Bevisprövning i brottmål*. 2 uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2015.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars: *Rättegång – fjärde häftet*. 7 uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2009.

Holmgård, Lars: *Bevisning i brottmål*, 1 uppl., Norstedts Juridik AB, 2019.

Jareborg, Nils och Ulväng, Magnus: *Tanke och uppsåt*, 1 uppl., Iustus förlag, Uppsala, 2016.

Leijonhufvud, Madeleine: *Samtyckesutredningen – lagskydd för den sexuella integriteten*, Thomson Förlag AB, Stockholm 2008.

Leijonhufvud, Madeleine: *Svensk sexualbrottslag – en framåtsyftande tillbakablick*, Norstedts Juridik AB, 2015.

Nordh, Roberth, *Bevisrätt C: bevisvärdering*, 2 uppl., Iustus förlag, Uppsala 2019.

Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Lund 2018

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – Ämne, material, metod och argumentation*, 5 uppl., Norstedts Juridik AB, 2021.

Sutorius, Helena: *Bevisprövning vid sexualbrott*, 2 uppl. vilken omarbetats och uppdaterats av Christian Diesen, Stockholm, Norstedts Juridik AB, 2014.

Wendt, Maria: *Våldtäkt som demokratiproblem*. I antologin: *Sju perspektiv på våldtäkt*, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK), s. 132–146, 2010.

Ågren, Jack: *Brott och straff – en grundbok i straffrätt*, 2 uppl., Norstedts Juridik AB, 2021.

Andra tryckta källor

Borgeke, Martin: *Likgiltighetsuppsåt i teori och praktik*, SvJT 2015 s. 383.

Borgeke; Martin: *Ett förtydligande av uppsåtets nedre gräns*, SvJT 2017 s. 93.

Wallin, Lisa; Uhnoo, Sara; Wettergren, Åsa; Bladini, Moa: *Capricious credibility – legal assessments of voluntariness in Swedish negligent rape judgments*, Nordic Journal of Criminology, 2021, Vol. 22, No. 1, p. 3-22.

Wegerstad, Linnea (2022) *Sense and Caution. A Comparative Perspective on Sweden's Negligent Rape Law, I Consent and Sexual Offenses – Comparative Perspectives*, Baden-Baden, Nomos.

Elektroniska källor

Domarbloggen, Lars Wallinder, Södertörns tingsrätt. Inlägg från 2018. <https://www.domarbloggen.se/brott-som-begas-i-berusat-eller-droga-verkat-tillstand/> besökt 2023-12-06.

Domarbloggen, Per-Erik Andersson, Södertörns tingsrätt. Inlägg från 2016. <https://www.domarbloggen.se/bevisvarderingen-i-brottmal-nagra-reflexioner/> besökt 2023-12-14.

Om Anna Kaldal
<https://www.su.se/profiles/kalda-1.183820> besökt 2024-01-01.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)
<https://www.nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/sexuellt-vald/sexualbrottslagstiftningen/> besökt 23-11-14.

Regeringens pressmeddelande,
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/06/uppdrag-att-foljja-upp-reformeringen-av-valdtaktslagstiftningen/> besökt 2024-01-01.

Överblick av publikationer från Petter Asp.
<http://www.diva-portal.se/smash/resultList.jsf?dswid=6284&searchType=RESEARCH&aq=%5B%5B%7B%22personId%22%3A%22authority-person%3A11394%22%7D%5D%5D&language=no&noOfRows=50&af=%5B%5D&aq=%5B%5D&aq2=%5B%5B%5D%5D&query=> besökt 2023-11-30.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1992 s. 446

NJA 2004 s. 176

NJA 2005 s. 712

NJA 2008 s. 482 I

NJA 2009 s. 447 I och II

NJA 2010 s. 671

NJA 2016 s. 763

NJA 2017 s. 316

NJA 2019 s. 668

NJA 2022 s. 237

Hovrätterna

Fall 1

Hovrätten för västra Sveriges dom av den 25 juni 2019 i mål B 1408–19.

Fall 2

Hovrätten för övre Norrlands dom av den 25 september 2019 i mål B 445–19.

Fall 3

Hovrätten för västra Sveriges dom av den 25 november 2020 i mål B 4404–20.

Fall 4

Svea hovrätts dom av den 17 mars 2021 i mål B 2419–20.

Fall 5

Hovrätten över västra Sveriges dom av den 13 september 2021 i mål B 2461–21.

Fall 6

Svea hovrätts dom av den 1 november 2021 i mål B 10431–21.

Fall 7

Svea hovrätts dom av den 18 maj 2022 i mål B 8151–21.

Fall 8
Svea hovrätts dom av den 20 maj 2022 i mål B 11609–21.

Fall 9
Svea hovrätts dom av den 28 oktober 2022 i mål B 10524–22.

Fall 10
Svea hovrätts dom av den 10 november 2022 i mål B 14706–21.

Fall 11
Hovrättens dom av den 24 april 2023 i mål B 11951–22.

Fall 12
Svea hovrätts dom av den 16 oktober 2023 i mål B 13277–21.

Tingsrätterna

Fall 4
Solna tingsrätts dom av den 28 januari 2020 i mål B 168–19, s. 3.

Fall 6
Södertälje tingsrätts dom av den 24 augusti 2021 i mål B 1006–21.

Fall 7
Attunda tingsrätts dom av den 2 juni 2021 i mål B 5092–20.

Fall 9
Västmanlands tingsrätts dom av den 19 augusti 2022 i mål B 1029–22.

Fall 10
Södertörns tingsrätts dom av den 10 november 2021 i mål B 188–21.

Fall 12
Falu tingsrätts dom av den 12 oktober 2021 i mål B 4072–20.